

f 24235
3 3

Monumenta Georgica

PUBLICATIONES UNIVERSITATIS TPILISENSIS

I. SCRIPTORES ECCLESIASTICI

№ 2.

56
iv

32/09-

სტოკეზა

Y I T A

სტ. გრიგოლ პართილისა S. GREGORII PARTHIANENSIS

გამოცემული

EDIDIT

ლევონ მელიქსეთ-ბეგის მიერ

LEO MELIKSET-BEK

5629 -

თბილისი

სტამბა „სახალხო საქმე“

1920

ცხოვრებად

წმ. გრიგოლ პართელოსად

Monumenta Georgica

PUBLICATIONES UNIVERSITATIS TPHILISENSIS

I. SCRIPTORES ECCLESIASTICI

№ 2.

**Y I T A
SANCTI GREGORII PARTHIANENSIS**

EDIDIT
LEO MELIKSET-BEK

TPHILISI
AEDIB. „SACHALCHO SAKME“
1920

ქართული ქვეყნები

ტფილისის უნივერსიტეტის გამოცემა

I. საეკლესიო მწერლობა

№ 2.

ცხოვრება
წმ. გრიგოლ კართელისაჲ

გამოცემული

ლევან მელიქსეთ-ბეგის მიერ

ბფილისი

სტამბა „სახალხო საქმე“

1920

დაიბეჭდა სიბრძნისმეტყველების ფაკულტეტის 1940 წ. 17 მარტის
დადგენილებით

დევანი ჯ. კეკელიძე
მღივანი გ. ახვლედიანი

გამოვიდა 15 სექტემბერს 1920 წ.

წინამდებარე ტექსტი წმ. გრიგოლ. პართელის (პარტეველის), სომეხთა განმანათლებელის, „ცხოვებისა“, ანუ ავთანგელოსის „სომეხთა მოქცევის“ შემოკლებითი თარგმანისა, იბეჭდება თანახმად „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების“ წიგნთსაცაიის ხელნაწერისა № 384. ტექსტი შესწავლილი მქონდა ჯერ კიდევ 1915 წელს. როდესაც გამოეპყვენე შემდეგი გამოკვლევა: „Грузинская версия Агапхангелія и ея значеніе для грузинской историографіи“ (იხ. „Христіанскій Востокъ“, გამ. რუს. მეც. აკად. ტ. IV, რე. 2, გვ. 155—170); მაგრამ თვით ძეგლის დაბეჭდვა სხვადასხვა მიზეზების გამო ვერ ხერხდებოდა. ტექსტის მცირე ნაწილი იმავე ხელნაწერის მიხედვით, რომელიც წარმოადგენს ერთგვარ მიწის-სახლის (ამის შესახებ იხ. ibid., გვ. 156 და შენ. 3), მოუთავსებია ჯ. თ. უორდანას თავის „ქრონიკები“-ს პირველ წიგნში (ტფილისი 1893, გვ. 19—27); გამოცემაში წარმოდგენილია ძეგლის მხოლოდ წინა ნაწილი ისტორიული შინაარსისა (11—121) და აგრეთვე ერთი პატარა ნაწყვეტი შუაგულიდან (203—12).

ქართული ვერსია წმ. გრიგოლ პართელის „ცხოვრებისა“, როგორც უკვე გამოჩენილი მაქვს, წარმოადგენს ცოტად თუ ბევრად თავისუფალ თარგმანს ბერძნულიდან გიორგი მთაწმიდელის მოწაფის თეოფილე მღვდელმონაზონის მიერ კონსტანტინეპოლეს ეგრეთწოდებულ ტრიანტაფელიუს ღვთისმშობლის მონასტერში 1081 წელს. ამ ვერსიას საფუძვლად აქვს ბიზანტიურ ჰაგიოგრაფიაში ცნობილის სიმეონ ლოგოთეიტის („მეტაფრასტ“-ად წოდებულის) მიერ მე-X-ე საუკუნეში შედგენილი ეგრეთწოდებულ „მეტაფრასული“ რედაქცია იმავე ძეგლისა (იხ. Migne. Patrologiae cursus completus, series graeca, t. CXXV; შეად. Acta Sancti Gregorii, interprete Ioanne Strilingo, — „Acta Sanctorum“, septembris, t. VIII, Antverpiae 1762; V. Langlois, Collection des historiens anciens et modernes de l'Arménie, t. I, Paris 1867; Paul de Lagarde, Agathangelos und die Akten Gregors von Armenien. „Göttingische Gelehrte Anzeiger“ XXXV 1887). რომელიც მე-IX-ე საუკუნეში უნდა იყოს წარმოშობილი მე-VIII-ე საუკუნის სომხური ნაციონალური რედაქციიდან*).

ქართული ვერსია ძეგლისა რომ ბერძნულიდანაა² გადმოთარგმნილი და არა სომხურიდან, ეს ექვს გარეშეა; ამის დამამტკიცებელი მოსაზრებანი, რომელიც მოყვანილია ზემოთდასახელებულს ჩემს გამოკვლევაში. უცვლელად რჩება ეხლაც: მართალია, ქართულ ტექსტში ჩვენ გვხვდება ზოგიერთი ლექსიკურა არმენიზმები, მაგალითად „ოხპანი“ (სა) *ქაխანს*, „დანაკი“ (2818) : *ქანასკ* და სხვა, მაგრამ ამ სიტყვებს, უთუოდ, მოქალაქობრივი უფლება უნდა მიეღოთ ქართულს ენაში უფრო ძველ დროიდან, ვინაიდან იგინი იხმარებიან გაცილებით უფრო ადრე სხვა ნაწარმოებებში.

* იხ. უკანასკნელი, კრიტიკული, გამოცემა ამ რედაქციისა: **Ագաթանգեղոս պատմութիւն Հայոց**, გამოცემული გალუსტ ტერ-შატრიანისა და სტეფანე კანაიანის მიერ, **„Պատմագիրք Հայոց“**, ტ. I, წ. 2, ექვთაწინ-ტფილისი 1909 (== „**Ղուկասեան Մատենագիրան**“, წ. XV, ტფილისი 1914).

* * *

ჩვენს ხელნაწერს თავი და ბოლო აკლია, აქვს სულ 110 ფურცელი (==880 გვერდი), 31X25 სანტ. ზომისა; დაწერილია ორ სვეტად ნუსხა ხეცერით, ხოლო სათაურები (მოყვანილი სინგურიო) და აბზაცების წინა ასოები მოაგრულად; მოთავსებულია ხის ყდაში; მე.XII-XIII-ე საუკუნისაა; შინაარსით-კი წარმოადგენს მე ჯაფრასების ცრუბულის სამი თვისას: სეკტემბრისა, ოკტომბრისა და ნოემბრისა (დაწერილებითი შინაარსი ნაჩვენებია მაქვს ზემოხსენებულ გამოკვლევაში. „Христ. Востокъ“, ტ. IV, გვ. 164, შენ. 1).

ტექსტი ჩემ მიერ ისტამბუბა ხელნაწერისა მიხედვით უცვლელად, მხოლოდ მცირეოდენ შესწორებით და, იმავე დროს, ქარაგმების გასხნით (ყველგან) და ახალი პუნქტუაციით ნაცვლად მანუსკრიპტში მიღებულ ეფრემ-მცირისეულ პუნქტუაციისა. უკანასკნელ ორ შემთხვევაში, როგორც ქარაგმების გასხნის, აგრეთვე სასვენ ნიშნების დასმის დროს, ზემოხსენებულ საზოგადო კანონებით. რომელიც, სხვათა შორის, წარმოადგენილია რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის სათანადო გამოცემებში (Пособія для работъ по армянно-грузинской филологіи: I—[Н. М а р р ь.] О написаніи сложныхъ словъ и раскрытіи тѣла (Къ руководству для издателей древне-грузинскихъ текстовъ), Пгр 1914, და II—И. Д ж а н а х о в ъ, О апакахъ прешиванія при изданіи древне-грузинскихъ текстовъ, Пгр 1916).

გარდა ამისა, ტექსტის აღდგენის დროს ჩემ მიერ გატარებულია შემდეგი შესწორებანი.

ოჲ-ს მაგიერ საერთოდ ეწერ უ-ს, მაგალითად სიტყვებში ოჲფა-ლი—უფალი (ყველგან), იდაუოქო—იდაუო (1230), ოჲწუო—უწუო (1312), ოჲასჲ იესოჲს—იესოჲს (178); აგრეთვე ქჳო, ქჳეს—ქრქო, ქრქეს (ყველგან) გულის-კჳა გულის-ხჳა (ყველგან), წოდებითი ბრუნვაში ქრისცჳ—ქრისცე (149, 211). ფრჩხილებში მოყვანილია ის სიტყვები ანუ ასოები, რომელიც ხელნაწერში არ მოიპოება და რომელთა ჩამატებაც ტექსტში საჭირო იყო დედნის აზრის გასაგებად. მრაველ-

წერტილით კი ნაჩვენებია ის ადგილები, სადაც უთუოდ რაღაც გამოტოვებული უნდა იყოს ხელნაწერის გადამწერის შეცდომით. ან თუ არა, დეფექტით იმ ძველი დედნისა, საიდანაც ჩვენი ხელნაწერი გადმოწერილია (პ.2^ა, პ.7^ა).

დასასრულ, აღენიშნავე, რომ ტექსტის აღდგენაში დახმარება გამიწია ჩვენი ფაკულტეტის დეკანმა, პატივცემულმა პროფ. კორნელი კეკელიძემ. ესარგებლობ რა შემთხვევით, ვუძღვნი მას ჩემს გულითად მადლობას.

ლ. მ.-ბ.

ტფილისი.
1—IX—1920.

Յուրաքանչյուր ծեծ ծախսերի և ծեծ ծախսերի
ծախսերի և ծախսերի և ծախսերի և ծախսերի
ծախսերի և ծախսերի և ծախսերի և ծախսերի

ქსორებაჲ და მოქალაქობაჲ და ამისსა შემდგომად წამებაჲ
წმიდისა მღელღმოწაჲისა გრიგოლი პართეველისაჲ

გუჯურობენ მაჰო.

რახჲის იგი შეფობაჲ სპარსთაჲ პართთადმი იცვალა და მჰყო-
ბელბაჲს პართთაჲს ესოდენი ძლიერებაჲ მიიღო, ვიდრემდის არა
ხოლო სპარსთაჲ დაიწერა მოაფრობაჲ, არამედ სომეხთაჲცა და ჰინ-
ლოთაჲ მათ, რომელნი მკვდრ [იუვენეს] აღმოსავალით სპარსეთისა,
ამათ თანა კუალად მაშშაგეტნიკა ეწენს ნაწილ თჳსისა სამთაჲრობ-
10 ს. და შიშიე იუო ესოდენთა ამათ სამთაჲრობთა ზეობაჲ და განგუ-
ბაჲ ერთვის მიერ, რომელიცა და ვინცა იუოს. ამისთჳსცა ოთხთა
ძმათა ნათესაჲთი პართთა სახელით არშაკუნიანთა შეფობაჲ იგი
ოთხთა მათ სამთაჲრობთაჲ ოთხად განეკეს. რამეთუ შირველმან ძმამან 213b
ზოგადი იგი ოთხთა სახელი თჳსად მოიხუეკა და სახელ იდუა არ-
შაკ და დაიწერა მეფობაჲ პართთაჲ, რათა ვითარცა ჭმატს მათ დღე-
თა სიმრავლითა, ეგრეთვე აღმატოს მოხუეკითა და მიმძაჲრებითა.
ხოლო მეორე იგი ძმაჲ და შემდგომი შირველისაჲ შეეე იქმნა სპარს-
თა. და შესამეჲს მიიღო მთაჲრობაჲ ზემოკსენებულთა მათ ჰინლო-
10 თაჲ. ხოლო მეოთხემან მაშშაგეტნი ეწენ საბრძანებელ თჳსსა. და
ესრეთ ჯამთა არამგირედთა ჟრიადი დიდებაჲ და კეთილსა შინსა ს-
წუთრობასაჲ წარმატებაჲ აქუნდა არშაკუნიანთა მათ.

ესორებამ და მოქალაქობამ და ამისსა შემდგომად წამებამ
წმიდისა მღდელმოწაჲისა გრიგოლი პართეველისაჲ

გუჟკურობენ მამო.

- 5 რაჲმს იგი შეფობამ სპარსთაჲ პართთადმი იცვალა და მწერ-
ბელობამან პართთამან ესოდენი ძღვიერებაჲ მიიღო, ვიდრემდის არა
ხოლო სპარსთაჲ დაიპურა მოაფრობამ, არამედ სომეხთაჲცა და ჰინ-
დოთაჲ მათ, რომელნი მკვდრ [ივენეს] აღმოსავალით სპარსეთისა,
ამაჲ თანა კუალად მაშშაგეტრიცა ევნეს ნაწილ თჳსისა სამთავროდ-
10 ს. და მძიმე იყო ესოდენთა ამათ სამთავროთა პერობამ და განგე-
ბამ ერთისა მიერ, რომელიცა და ვინცა იუოს. ამისთჳსცა ოთხთა
ძმათა ნაიესავით პართთა სახელით არშაკუნიანთა შეფობამ იგი
ოთხთა მათ სამთავროთაჲ ოთხად განეკეს. რამეთუ პირველმან ძმამან 213h
ზოგადი იგი ოთხთა სახელი თჳსად მოიხუეჭა და სახელ იდგა არ-
15 შაკ და დაიპურა შეფობამ პართთაჲ, რათა ვითარცა ჭმაცს მათ დღე-
თა სიმრავლითა, ეგრეთვე აღემატოს მოხუეჭითა და მიმსდევრებითა.
ხოლო მეორე იგი ძმამ და შემდგომი პირველისაჲ შეფე იქმნა სპარს-
თა. და შესამეჲსნი მიიღო მთავრობამ ზემოკსენებულთა მათ ჰინდო-
თაჲ. ხოლო მესამესნი მაშშაგეტრი ევნა სპარსთაჲ თჳსსა. და
20 ესრეთ ჯამთა არამდირედთა ურთადი დიდებამ და კეთილსა შინა სა-
წუთროდესსა წარმატებამ აქუნდა არშაკუნიანთა მათ.

- ხოლო არტეიან ძე ელარშაკისი ზემოკსენებული, რომელმან აგი
სახელს თანა არშაკუნიანთასა მიხევეჭა შეფობადცა პართთაჲ და სახელ
ადგა არშაკ, იყო განსწავლულ სიბრძნითა ქალღეელოთაჲთა და ვარ-
სკუდავით. მრავლევლობითა და ისწავა რამეჲ კელთაფების მის-გან
უნებითა, და უთხრა აგი ცოლსა თჳსსა, რაჟამს ერთბაშად განიხუე- 5
ნებდეს ცხედარსა ზედა. ხოლო ახრობაჲ იგი ესე იყო, რამეთუ ერ-
214a უოდა, ვითარჲედ || - ვითარ ესე მასწავებენ შე მოქცევე[ანი] ვარსკუდავ-
თანი, კანიზრასხეს ვინმე რაჲა აღუდგეს მბრძოლად თჳსსა უფალსა
ცხორებასაჲე მას, და ვითარ ეჭკონებ არა განცრუენეს იგი სასოები-
სა-გან თჳსისა“. ესე თჳჲა და შეესუღლად ძილითა შეწერობილ იქმნა. 10
- ხოლო ერთი ვინმე მკეულთაგანი დედოფლისათა, რომელი იყო
ასული კაცთა დიდთა და წარჩინებულთაჲ და ახნაზრდილი და მეგო-
ბარი კაცისა ვისიმე მთავართაგანისა და ყოველთა შორის წარჩინებუ-
ლისაჲ, და უწყოდა განზრახვად მისი. ხოლო ეწოდებოდა მთავარსა
მას არტაშირს და იყო იგი ქუეყანით ასურეთით, ხოლო დედაკაცსა 15
მას მეუვალსა დედოფლისასა არტალუხტ, რომელსა ასმოდან პირველ
არტაშირის-გან, ვითარ იგი განდგომილქობას განიზრახნეს და სა-
წმერთთა მეგობართა თჳსაგან მიუთხრობნ. ხოლო საქმით კამოცხ-
დებისა ვერ იკადრებდა შიშითა ვერ მიმთხუევისაჲთა.
- ამისთჳსცა მივიდა მისისა და უთხრა მას ჩუენებაჲ იგი შეფისაჲ, 20
214b რომელსა უთხრობდა მეუდელესა აჳსსა. და ამით | სახითა აღშკერვდა
არტაშირს. და გულისმოდგინე ჰყოფდა საქმისა მიმართ და სიტყუასა
მოჰქდიდა. რათა უეუეაჲ დაიპყრას მეფობაჲ პართთაჲ, ყოს იგიცა თა-
ნაზიარ მეფობისა თჳსისა საქმით და სახელითა და დედოფლობაჲ მას
მიანიჭოს. ხოლო იგი აღუოქუმიდა და ეუფცებოდა ღმერთთა თჳსთა 25
მაჲელთა, რათა აღსრულდეს თხროგად მისი აღსრულებისაჲე თანა ნე-
ბისა თჳსისასა. ესე რაჲ ითხროგად არტალუხტ და სიმტკიცეჲ მიიღო
აღსრულებისაჲ, მსწრაფელ მიიქცა სადედოფლოდგე და სწრაფითა მიქ-
ცუვისაჲთა მოსწრაფე იყო დაჲარვად მის მიერ ქმნულისა მის საქმითა.
- მიერთგან ეკუე არტაშირ გუდსა დაიდგა სიტყუაჲ იგი დედა- 30
კაცასაჲ მის და განილეოდა მწარედ სურვილითა შეფობისაჲთა და შე-
კრიბნა მთავარნი სპარსეთისა და ასურეთისანი, რომელთაჲცა მიმართ

უეჭუელ იყო, და მიუთხრა მათ განზრახვაჲ იგი პართთა ზედა გან-
დგომილებისაჲ. და ეპოვნეს შეერებულნი იგი თანაზიარ ნემის მისი-
სა, რამეთუ ივინიცა სურვიელ იყვნეს განთავისუფლებად პართთა
მძაფრების-გან და რათა თჳსითა სისხლითა მიიტაცონ გელმწიფებაჲ. ||
5 სპარსთაჲ. ამას თანა კუალად ერტოდეს არტაშირს, რათა, ვითარცა 215ა
იქმნა თავ კანზრახვის მათისა, კერეთვე იქმნას წინამძღუარ საქმისა-
ცა მათისა.

და მიავლინეს მოციქულნი არტავერდისა, რათა დაურტყოს მე-
ფობაჲ თჳსით ნეფსით თჳნიერ ეოფლისა ჳირისა და განსადგლისა
10 ბრძოლათა მიერ მოწვეწეულისა. ხოლო მას ესე რაჲ ესმა, მცირედ ჟამ
მოადრია თავი და განიზრახ კელფენებითა გრძნებისაჲთა და უქმად
წარგზავნა მივლინებულნი იგი და ექადოდა მათ, ვითარმედ უეჭუეთუ
კუალად მივიდნენ თხრობად მისსა ესევეთარისა, პირველად მათ მიადონ
მარტყო ესევეთარისა მის-თჳს შეურაცხებისა. ხოლო იუთ სახელი მი-
15 ვლინებულთაჲ მათ ზიკას და კარინას.

და მი-რამ-იქცეს მოციქულნი იგი, მიუთხრეს არტაშირს და
მისთანთა უოველი, რადენი თქუა მეფემან და რადენსა ექადოდა.
ამისსა შემდგომად იწვეს ორკერძოვე კრებად ერისა და განმზადებად
ბრძოლისა. და უწინარეს ერის კრებისა წარავლინას არტაშირ კაცნი
20 და მოიყვანას არტადუხტ თჳს თანა და შეიყვანა იგი ციხესა შინა უო-
ვლით. სიმდიდრითა მისით-ურთ. ხოლო ვითარცა შეკრას სიმრავლე 215ბ
ერისაჲ პართთა და სპარსთაჲ და ეწვეწეს ურთიერთას და მოსწედა
ერთთვე კერძი თა-გან ერი ფრიადი და მიემადლა ძლევაჲ არტაშირს
და წარიოცა არტავერ.

2: კუალად იქმნა წუბოჲ მეორე და მოისრნეს მახვლითა ერნი პართ-
თანი, ვიდრედა თჳთ არტავერ ძლით განერა სიფლტალითა, გარსა
ერკუთცა არავე დასცხრა ბრძოლად. არამედ შეიკრება ერი და ვიდრე
დასრულება[დ]მდე წელიწადისა ეწვეწოდეს ურთიერთას. და ოდესმე
პართნი სძლეუდეს და ოდესმე სპარსნი, ვიდრემდის იქმნა ორკერძო-
30 ვე მოწვეწედაჲ ერისა ფრიადისაჲ, რამეთუ მრავალით-ეკრძო მოსწრა-
ფე იყვნეს ძლეუად ერთი-ერთისა.

ამისსა შემდგომად მიუვლინა არტაშირ და ჳრქუა შეიესა არ-

ტავენს, ვითარმედ „ნუ დაშურები ცუდად და განხრწნი ერსა პართთა და სპარსთასა. რამეთუ შეფობამა ამიერთგან არღარა არტავენს, არამედ არტაშირს მიელის. ხოლო შენ, უკუეთუ ისმინო ჩემი, სცხოვნადე უბრკელად, რამეთუ მოგცე შენ სოფლები, რათა მიერ გაქუნდეს ყოველი კეთილი უხუებით და არა მოგაკლდეს საგმარს შენი. და 5
216a უკუეთუ გიკმს || რათა ისწავო, ნუ სხვას ვის-გან ეძიებ, არამედ შენ ზედა მოწვეწული იგი ემა იუჯ მასწავლელად. და ჩუენებამა იგი მოიქსნე, რამელა იგი ღმერთი მოუთხარ დელოფელს“. და არტაშირის სიტყუამ ესე იყო.

ხოლო არტავენ მიიხილა თჳსთა მიმართ მთავართა და სხელე- 10
ულთა და ჰრქუა: „ეჴა ვითარდა ბოროტ არს დედაჴადი და სიუჴურელს მას მეუღლებისასა მაგნებელ ექმნების უფრომს, ვიდრე არა მარგებელ“. ესე თქუა და აღესუბლმან რისხვითა უბრძანა ვითმე მახელისნთა წარუყენებამ და მოკლვამ დელოფელისა, რამეთუ მას ჰგონებდა განმცხადებულად საიდუმლოს მას ჩუენებისასა. ხოლო თჳს 15
მოიქცა და ჰრქუა მისსა მოვლინებულთა მათ: „ფრიად უადვილეს არს ჩემდა სიუჴდი, ვიდრე მონასა ჩემისა არტაშირის მიცემად შეფობამა ჩემი“. ესე თქუა და შეის წარემართა სპარსთა ზედა სიბოროტითა და გულის-წრომით და ფრიადნი მოსწევდნა მათგანნი და უმრავლენი დასცნა და მიიწია ვიდრე თჳთ არტაშირისა | დამდე და 20
აიკადა მის ზედა მახელი. ხოლო იგი რამეთუ კელოფან იყო და ფრიად 216b სწავლულ საქმესა მოისრობისასა, იქმს | უკუე სიფლტოლამ და კერეთ სტეორცა მდეჴარსა მას ასარი და ძლიერებითა მტეორცეპელი. საფთა განვლო ფარი და განწონა გულისა და განვლო ზურგი მისი და შეესულად მეუდრად გამაჩინა არტავენ და სრულად ესულა 25
იქმნა.

და ესრეთ შემოკრბეს ყოველნი ერნი პართთანი და აღიარეს მეფედ ყოველთა არტაშირ. ხოლო მეფემან ფრიადი კაცი-მოუჴარებამ და წეაღობამ აჩუენა ყოველს მას ერსა და დაიპურა რამ მეფობამა და მოთეჴა თავისა თჳსისა ცოლად დედაჴადი იგი არტაღულბტ 30
და სრულ ეო აღთქმამა იგი, რომელა პირველ აღეთქუა ფიდიით, და განაჩინა იგი დელოფელად სამეფოჴმასა თჳსისა.

ხოლო კუსარს ძმას არტაგან მეფისასა ეპურა მეფობამა სო-
მებთანა და ეშწა რამ უოველი ესე უოფილი, ვითარმედ ძმამ მისი
მოიკლა და ვითარმედ მთავრობამა პართთანა თანაშემართო სპარსთა,
შეუხსნა მწესარებათა დიდითა და შეკრიბა მკედრობამა ძლიერი ალენ-
5 თა-გან და ქართველთა და სხუთა ნათესავთა-გან თითო სახეთა და
უოველს მას წელიწადსა მოსწრაფე იყო შეკრებად ერის მბრძოლ-
თაჲს და ფრადი ერი თჳს თანა წარიუყანა და წარემართა სპარსეთად ||
თჳთ თავადისა არტაშირის მიმართ. ხოლო არტაშირ, რომელსა იგი 217ა
ახლად მიეღო მეფობამა სპარსთამა, განეწყო არა ნეფსით, არამედ
10 უნებლგებით კუსარს მეფესა სომეხთასა, და იქმნა წუბასა მას შინა
მოწყუედაჲ ფრადისა ერისა სპარსთაჲსა. და ივლტოდა არტაშირ
და მისდევდეს მას მბრძოლნი და დაჰფარუდეს ზირსა ქუეყნისა მის
სპარსეთისასა სიმრავლითა მას ზედა მოკლულთაჲთა. და მრავალნი
წარიუყანეს ტყუედ და ფრადი წარმოტყუენეს ჩატყუენავი, და ესრეთ
15 განმარჯუებულნი მეფით-ურთ თჳსით და ურიცხვთ სიმდიდრით ქუე-
ყანად სომხითისა უკუმოიქცეს.

ხოლო მოქცევასა წელიწადისასა კუადად მეფემან სომეხთამან
კუსარ მოგლო ქუეყანამა ასურეთისამა და მოუწოდა ერსა სარკი-
ნოზთასა თანაშემწედ თჳსსა და წარმოტყუენა ქუეყანამა სპარსეთისა
20 და ასურასტანისამა და ტყუე უო უოველი მას შინა მეოფი და ნა-
ტყუენავით-ურთ, კუადად ზირველისა-ებრ ძლივს შემოსილი მოიქცა ს-
ბრძანებულად თჳსსა და ამით ესე ვითარითა წარმატებითა და სიქვე-
დითა საკრვედ იყო თანამბრძოლთა-გან და შესაძრწუნებელ წაანადმ-
დგომთა-გან და ესრეთ აღასრულნა ათისა წლისა ჟამნი. ვინაჲცა მე- 217ბ
25 ფე სპარსთამა აღსაყე იყო უნუგეშინისცემოჲთა მწესარებითა და
უფროჲს აღაოძინებდა მწესარებასა მას, რამეთუ უღორო იყო ქმნად
რამასმე. ამისთჳსცა შემოიკრიბნა მთავარნი და განაზრახებდა მათ
თუ რომლითა სახითა განძარცონ უზატოვებამა გინა თუ ვითარ გა-
ნიკსნენ ზოგადისა მის ჰირისა-გან ურველთა ზედა მოწყენულისა.
30 ამას თანა კუადად აღუთქუმიდა და ეტუოდა, ვითარმედ „რომელნიცა
ჟეოროგანი განაზრახვამა განაზრახოს საქმისა მისი-თჳს, შემდგომი მეფო-
სამა მკენოჲს ჰატივი და დიდებამა ღირსად სიტუჳსა და საქმისა,

რომელიცა აჩუენოს ღონიერებაჲ.

- ხოლო იყო ვინმე კაცი სახელით ანაჲ, რომელი თჳს ეუფოდა
 კლასარს შეფეხს სომეხთასა. აღდგა კრებულისა მის-გან და სიშენით
 შეწყენასა უჭაბუდა არტაშირს, ვითარმედ „ესრეთ მოსწრაფე ვაჟ-
 შხე, რათა უმჯობესად და მძლედ გამოგზიანნე ძლეულნი ესე ერნი
 სპარსთანი, რათა ისაჯონ მათ წინააღმდეგმთა თჳსთა-გან“. ხოლო
 არტაშირ მიუგება, ვითარმედ „უგუეთუ ჰყო რომელსა ეგე იტყუ-
 218ა ზეორედ შეფედ განგაინო შემდგომად ჩემისა სპარსთა შეუობისა || და
 გარგზნი შეუობისაჲ დაგადე შენ და შეუობაჲ პართთაჲ მოგანიჭო“.
 კუალად მიუგო ანაჲ და ჰრქუა: „ჟერეთ ჩემი აღსასრული უცნაურ არს
 10 თუ რაჲ შემემთხუევის და არა ცხად არს ოხჯანი საქმისაჲ. გარს
 ამს ხოლო გვედრები, რათა არა უგულებელს ჰუენე თჳსნი ჩემნი,
 არამედ მოკიცნენ ამის ხოლო გელსმოდგინებისა-თჳს, რომელსა შე
 კარუნებ შენად მიმართ და შენ მათ მიავო მისაგებელი კეთილი“.
 ესე რაჲ ჰრქუა შეფესა, წარიუგანს მამა თჳსი თანაშემწედ თჳსსა
 15 და წარვიდეს სახითა რეცა განდგომილთაჲთა და თანაწარიუგანენს ცო-
 ლი და შვილნი თჳსნი და ეოველნი სახლეულნი თჳსნი და მივიდეს
 კლასარისსა შეფისა სომეხთაჲსა. ხოლო მან შეიწყნარნა ივინი პარტა-
 ვიჲ და სიუფარულით და მოიკითხნა ივინი ნიჭთა და მისაგებულთა
 სიმრავლითა და ეოველითურთ სრულებითა კეთილთაჲთა. მაშინ ანაჲ
 20 და მამა მისი დიქნასა და სიციბილსა აჩუენებდეს მისსა მიმართ და
 ეოვლითურთ ერთგულობასა და სახლეულობასა იხეშებდეს და საკუთარ
 მისსა იქმნებოდეს და უფროჲსლა, რამეთუ ცოლით და შვილით-ურთ
 მისრულ იუენეს მისსა ვითარცა სრულად წარუდტოვებულნი. |
 218b ამითჳსცა ანაჲს შემდგომობაჲ შეფისაჲ მიემადლა პარტიად და
 25 იუაფოდა მის თანა ვიდრეცა იუოფოდაინ, რამეთუ ჟამსა ზამორისისა
 და განძლიერებასა სომხეთს უინჯლისასა ფრთად განისუენებდინ აღ-
 გილთა მათ რასტონისათა და შეუნიერებაჲ იგი არუთაჲ მიანიჭებდა
 მათ სიტუბებასა. და კუალად ჟამსა მესასა, რაჟამს იგი ჰბერაჲნ ჭ-
 რი ცხელი, მიიღვადის შეფე მთასა არარატისასა, რათა განერგეს
 30 სიციხისა-გან და იღვტოდის და მიერ კუალად ჟამსა სთულისასა მიი-
 ცუალებოდის.

ამათჳს უკუე ადგილთა მთისთაჲ იტყუიდა მეფე და წეობად სპარს-
თა განეზადებოდა. ხოლო ანაჲს მოგესენა ფიცი იგი, რომელ
ეფუტა არტაშირს, და დაიწუებოდა ესენებითა მის და აღთქმულთა
მათ ნიჭთათჳს. ამისთჳსცჳ განითხოვა მეფისა-გან, რათა თჳსაგან
ეზრახოს მას საიდუმლოდ თანა მით-ურთ მისით, რეცა მაჲეს ჰყოფ-
და, ვითარმედ „მაჲეს რაჲმე საიდუმლოჲ თხრობად შენდა“. და ვითარ-
ცა შეიფანა ივინი მეფემან მარტოებით, მოკლეს იგი მახვლითა, ანაჲ
და ძამან მისმან. და ვიდრეჲმის განითქმუდა ერსა შორის სიკუდი-
ლი შეფისა კუსარისი, იფლტოდეს იგი | აღმკედრებულნი ტვნითა ||

10 დაუქნებულად და დაუმკირველად.

219ა

ხოლო ერნი იგი სომხითისანი მოსწრაფედ მონადირე იყვნეს
და გამოჰიბედეს მდინარია და უოფლით-კერძოთა გზათა, რათა ეჭი-
ნეს მათ და შეიპერნენ, ვინაჲცა არა ცუდ იქმნა მოსწრაფებაჲ მათი,
რამეთუ იფლტოდეს რაჲ ანაჲ და ძამა მისი და მიიწინეს კილსა
15 რამე ზედა. შეუსეულად ეწინეს მათ მდევარნი და მოაშთვნეს ივინი
სიდრემსა მას შინა მდინარისას და მო-რაჲ-იტყეს მოკლეისა-გან მა-
თისა, უკეს ვითარცა იგი ემცნო მათ და მეფესა მათსა, რამეთუ უკუა-
ნადსეულსა აღმოფხვრას ესე ხოლო აღმოთქუა, რათა ნათესავი
მკლევლთა მისთაჲ სრულიად აღმოიფხურას და წარწემდეს. ამისთჳსცჳ
20 მოსწინეს უოფელნი სახლეულნი მათნი.

ესრეთ უკუე წარწემდეს ანაჲ და ძამა მისი და უოფელნი თჳს-
ნი მათნი. და არაჲინ დაშთა მათგანი, გარნა ხოლო ორნი ძენი ანა-
კისნი და იგიცა ჩნდნენ ერმანი, რომელნი ჯერეთ სახუეველთა შინა
ქუძუმს-მწოვარნი იყვნეს, რომელნი იგი წარიუფანეს მუნ მეფეთა
25 ვითამე სკვდართა, ერთი იგი კერძოთა სპარსეთისათა და მეორე იგი
საბრძანებელსა ბერძენთასა. ესე არს გრიგოლი | უოფლადსა-კარგული, 219ბ
რომელი მიეცა აღზრდად ქუეყანასა ბერძენთასა. და ამისთჳს წარმო-
ვთქოთ უოველი ესე ჰირველითგან თქმული, რათა საღნაურ გოთთ თუ
ვინ იუნეს მშობელნი ამის ნეტარისანი.

ხოლო ვითარცა ესმა არტაშირს მეფესა სპარსთასა სიკუდი-
ლი კუსარ სომეხთა მეფისაჲ, მსწრაფედ გამოვიდა სომეხთა ზედა
და მრავალნი მათგანნი მოსწუდნა და უმრავლესნი ტყუე უნს და ნა-

ტყუენკა ირადი წარმოიღო და ბრწენივლედ ძლევაშემოსილი
კუალად გუგუშაიქცა სმეუფოდვე თჳსს. ხოლო ჰოფა ტყუენთა მათ
შორის ურმაჲ ერთი, ძე კუსარ სომეხთა შეფისაჲ, და ეწოდებოდა
მას თრდატ, რომელი იგი არა მოკლა სიჩქოფსა-თჳს ჰასაყის მისი-
სა, არამედ წარდგეს იგი ქუენხად საბერძნეთისა.

ესე არს თრდატ, რომელმან უკუანახსენელ ჟამთა რაოდენთაჲ
შეწეხითა და თანამრძოლებითა ბერძენთაჲთა დაიპყრა მეფობაჲ
სომეხთაჲ და განძლიერებულ იქმნა და ნეტარი გრიგოლ სტანჯველ-
თა სსტოკთა შთაგდო და მოუთმენელითა გუგუთა განცადა და არა
ხოლო თუ იგი ვერ განაჴენა ღმრთის-მსახურებისა-გან მისისა, არამედ
220ა აუთ იცოდა || ზეშთა ბუნებისა ხილვითა მისისა მოთმინებისაჲთა და
წელულებითა ზეკარდამო განგებულებით ქმნილისა ტანჯვისაჲთა მი-
სისა მიმართ სარწმუნოებისა შეიცვალა. გარნა ესე უოველი შემდგო-
მად შტორდისა სიტუჴამს თითოეულად მივითხრას. ხოლო აქ გუ-
ლად ვიწყო შემდგომსა ზირველთქმულისსა.

რამეთუ მაშინ შემდგომად სეგუდილისა კუსარ სომეხთა შეფი-
საჲს დაიპყრა სომხითი არტაშირ სპარსთა მეფემან, ხოლო ძე ანა-
კისი კუსარის მეღველისაჲ მიიფლტოდა მისა აჴსისა გრიგოლის
თანა კესარიას კაპადოკიისასა, და ისწავეს სწავლაჲ იგი გარეშთაჲ
და ისარდებოდეს წესითა ქრისტიანეთაჲთა. ხოლო თრდატ, რომელი
იგი იყო ძე კუსარისი, აღიზარდა ერსა თანა ბერძენთასა და თანა-
ადრახსა ჰატოვსა მათსა. და არა უმეცარ იყო გრიგოლი, რაჲ იგი
ექმნა ანაკს მამსა მისსა. და ვითარ იგი მის ძლით განძმულ იყო
თრდატ, ამისთჳსცა აქუნდა შიში და შწუნარეჲ გუფსა შინა თჳსსა,
გარნა გერეთცა კადნიერ იქმნა და მოჴკდა მსახურებასა მისსა და დაე-
მორჩილა მას უოველსა შონებასა მისსა. ხოლო თრდატ იყო სარ-
220ბ წმუნო მისა მიმართ და არა იჭუნეულ და მისცა მას მსახურებაჲ გულ-
საჴე უოფისა-თჳს მისისა. გარნა ეუწეა რაჲ, ვითარმედ წესსა ქრი-
სტიანეთასა ჰმორებს, ფრად ძნელ უზნდა ესე თრდატს, და დადგათუ
ჴამსა მას არა განახნდა, არამედ გერეთცა გუფსა შინა აქუნდა რის-
ხვაჲ მის-თჳს.

ხოლო მათ ჟამთა შინა სოფლები იგი ბერძენთაჲ წარიტყუნ-

ვიდა მბრძოლთა შიერ და იღუგნებოდა ნაიუსავისა-გან გუთთაჲსა. ამისთჳსჲ მის ჟამისა მეფეჲმან ბერძენთამან შეიკრიბა სამრავლე ერისაჲ დიდძალი და განემზადა შეედრებითა თჳსითა ბრძალად და წარდევნად გუთთა შათ. და კუალად იგინი განეწევნეს ბერძენთა მიმართ, 5 უოფლით შეედრებით-ურთ მათით და ორნივე იგი მწყობრნი განწყობილ იყვნეს. ხოლო ჯერეთ არა მახლესულ იყვნეს ურთიერთს და ესიება მეფე გუთთაჲ მეფის ბერძენთასა. რათა მარტოებით ეწევნენ ურთიერთს, არამედ რადესიცა მკნე ეო მეფე ბერძენთაჲ, არა 10 ჯერ-იყო თავით თჳსით განსლვად წინააღმდეგობისა, და ეძიება თუ ვინ იწოვოს, რათა სახე მეფისაჲ შემოსოს და მის წინდ განვიდეს წყობად მეფის მის გუთთაჲსა. ||

მაშინ ლიკინიოს ვინმე კაცი ღირს ქმნული მის ჟამის მის 221a შეედა-თ-მთავრობას ნუგეშინის-სცემდა მეფეს და ეტყოდა, ვითარმედ არს ჩვენ შორის კაცი ჟეელ, ოდესმე აღრიცხული შედართა თანა ჩემთა, სახელით თრდატ, რომელი ფტოლეილ არს სომხითით შემდგომად მოკლევის მამის მისისა, და არს იგი კაცი ძლიერი და უბრძოლელი კელითა, რამეთუ ფრად და მრავლით-გერძო მკქეს მე გამოცდილებაჲ სიძინის მისისაჲ, ხოლო აწ იუთუების ზალტის შინა. ესე რაჲ ესმა მეფესა, ბრძანა მოეყვანებაჲ მისი. და შემოიყვანეს თრ- 20 ლატ წინაშე მეფისა და შეაჯიყა მეფეჲმან შესმოსელი თჳსი და უოვლითუთი მეფედ. და ესრეთ წარავლინა წყობად და მარტოებით ბრძოლად მეფის მის გუთთაჲსა.

ხოლო იქვეს რაჲ ბრძოლად და მიეტევნეს ურთიერთს მეფედ 25 ბერძენთად სახილველი იგი თრდატ და მეფე იგი გუთთაჲ, ესოდან განძლიერდა თრდატ პარპაროზის მის ზედა, ვიდრედა უოვლად არა იქნება მის ზედა საკურნელთა გინა მახლთაგანი, არამედ მსწრაფელ აღიტიტა იგი კელითა და წინაშე მეფისა წარადგინა ცხოველი, ვი- 221b ნახცა არცა მის-გან ეუბნულ იქმნა მისგებულთა ღირსთა ღუწღისთა, რამეთუ ფრადი სიშიდრე საკმარსაჲ მიანიჭა მის მეფეჲმან ბერძენთამან და ზარფირი. შეჰმოსა და საძეუფოთა გარეგნითა განაშენა თავი მისი და დააწესა იგი შეუქედ მამულსა მის მისსა ზედა

საქუფთას სომხითისასა.

ხოლო გუთათა მათ იხილეს რამ საქმე, რომელსა არა ესვიდეს უთაღად, და შთავარი იგი მათი ეგრეთ შეის აღტაცებული და შეპერობილი წარიდგოლეს სახიდ თჳსსა და მცირედნი მათგანნი მიიწიეს თჳსთა მათ თანს თხრობად საქმეს მას მოწვეულის მათ ზედა. და ესრეთ მოიქცა მეფე ბერძენთაჲ ბრწინვალებისა მას თანა ძლევისასა კეთილად შეუღლებულნი.

მეორითგან უკუე შეფობდა თორღატ სომეხთა ზედა. ხოლო არა განუერებულ იყო მამულისა მის ეშმაკეულებისა-გან, რამეთუ სხვათაჲ კერძთა უზორვიდა, არამედ უფროჲს უოველთა არტემიდის უმეტეს ჰატე-სცემდა და ღმერთთა-მოუყარედ გამოჩნდებოდა, და ენება ნეტარისა გრიგოლისი, რათა თანაზიარ იუოს მისსა მას კერძთ-მსახურებასა, რამელსა იგი თორღატ ჰატე-სცემდა, და ჰმადლობდა მას სხვათა უოველთა მსახურებათა მისთა-თჳს და ვედრებით ეტუოდა, რათა ვითარცა იგი თანაზიარ მისსა არს უოვლითა ნებითა და განზრახვითა, ეგრეთვე არა განუეოს მას შეჴალითაჲ და სმსახურებელითა, არამედ ეგოს ღმერთთა.

ხოლო ნეტარი გრიგოლი მიუცემდა და ეტუოდა: „მსახურებათა კორტიულთა და რომელნი არა იუენენ განმხრწნელ სულისა და საკმარ უფალთა ჩუენთა მისდა, დაუენებულად მორჩილებად გუამტეხის ზოგადი იგი მეუფე ჩუენი. და ეგვეთარისთჳს არაოდეს მიზეზ კითუთ უცალოებაჲ, არცა უდებობით გმონეს, ხოლო ოდეს იქმნებოდის საენებელი სულისაჲ და განზორობაჲ დამადებულისა-გან. მაშინ არდაზარ თჳს-იდებს მსწავლელი ჩუენი, რათა ზიარ ვიქმნეთა და-დაცაჲჲ მეუფე იუოს მბრძანებელი იგი, გინა თუ მეუფე ანუ თუ უფალი ანუ ამის ცხორებისაჲ ჩუენისაჲ“.

ესმა რამ ესე მეფესა, ვითარმედ მორად მიაქცინა სიტყუანი მისნი ნეტარმან გრიგოლი, განძნებულ იქმნა რისხვითა, და გულისწერამით აღიძრა მას ზედა, შეესუელად შეერედ იქმნეს კედნი წმიდისანი ეკუაშართ იდაუთა ზედა, აკათი შეუდგეს ზიარს მისსა და ზურგსა მისსა აღკვიდნეს არამანი მარჯლისანი დიდნი, რომელნი იგი აღმოითხრებოან ქუეყანასა მას სომხითისასა, და დაჰკრნეს იგინი

სახლებითა მგრიად და წუერათა მით სხლისაჲთა დამოკიდეს იგი სიზღულესა და ესრეთ დაიბეზებულ უტევეს ჰედთა დღეთა და შემდგომად აღსრულების მის ჰედთა დღეთაჲსა კარდამოჰქსნეს მიერ და ჰქითხვიდა მას მეფე: „უკუეთუ შტკიტედ უსწავიეს, რათა დაუტევოს ნებაჲ თჳსი ზირველი და განუზრახეს დმერთთა შეწირვას მსხერ-
 5 ჯლისაჲ“.

ხოლო ვინაჲსკან იხილა იგი უფროჲსად აღსაფეს სადმრთოჲთა შერთა, მისცა იგი სატანჯველსა შორესა, არაჲთა ემოღხინესსა ზირველისსა. რამეთუ დამოჰქიდეს ერითთა ფერკითა თავდამოტყვევით.
 10 და არცაჲ ესე კმა იუევს, არამედ შტარკაღნი ათნი არგნებითა დიდ-
 დიდითა ძღვირად ჰტეუმდეს მას და სკორე მერაღი დაუფინეს ქუე-
 შუ-კერძო მისსა და ტეცხლის მიერ აღაკუმოლეს, რათა კუმღითა
 მით საეროსელთა მისთა შემავალითა, დადაცათუ მცირე რაჲმე ნუ-
 ტეშინის-ტეშაჲ იქმნებოდის ტკივილთა მისთაჲ ენოსითა ჰკერისაჲთა.
 15 არამედ კუმღმან აღაქსის და დაქშშის საეროსელი მისი. და სიმერა- 223a
 ლე იგი კუმღასაჲ შთაქდეს ნაწლეკთა მისთა.

უწეო, ვითარმედ ზარტეხილ ხართ აქუეს სქენითა იდენ ამის
 საქმისაჲთა, კარნა მოწამე არა სოფო სიმკნით დამთმენდა, არამედ
 20 ფრადისა მადლობასა მეუფისა მიმართ აღაგლეხდა და მუნ მდგამარე-
 თა მიმართ საქმეთა-თჳს სადმრთოთა ძღვირად მეტუეულებდა და ღმრ-
 თის-მსახურებისა გზასა უზუენებდა და დადაცათუ სრულიად ვერ გუ-
 ლის-სმა უფოფდა, არამედ დასაბამიანთა საქმეთა მიუთხრობდა თუ
 ვითარ მცნებაჲ მიეცა ზირველშექმნულსა გინა თუ ვითარ კარდამა-
 ვალ იქმნა ანუ თუ ვითარსა საჰქელსა დამბადებელისა-გან მიმდებელ
 25 იქმნა. და ესრეთ იწუო და შემდგომითი შემდგომად მიუთხრა და
 კეთილნი იგი აღრიცხუნა, რომელნი დაჴაქლებით ააჴთა თჳსთა შეუ-
 რაცხეოფითა მცნებისაჲთა. და კუაღად სატანჯველნი იგი და უბადრუ-
 კებანი შოკსენნა, რომელია კსენებისა-თჳს ჰ ჩემდა თუ ვითარ გუ-
 ჰოენეს საწყალთაღელნი ესე. ამით თანა კუაღად კაცთ-მოუფარებანიცა
 30 გამოაჩინნა მონიჭებულნი ჩუენ-თჳს დამბადებელისა და მატხოგრისა-
 გან. მოფლინებაჲ იგი წინაჲსწარმეტუეულთა და მოძლეურთაჲ მქადა- 223b
 ტებელი მისა მხოლოდ-შობილქისა კორცთ-შესხმასა, თუთ მის თაჴა-

დის იგი კარდამოსლავა და ჩუენ-იჲს თავს-დებამ ვნებათა, რომელ-
 ნი ესე სრულიად უმადლო და უკმარ ვიყვნით, ეურილის-ცემამ,
 ჯუარცუმამ, ლახუარი და ნუფსიო ჩუენ-თჲს იაფს-დებამ სიკუდილი-
 სამ. და დასსრულეს ამით უოველთას მათხარა აღმართებად დატე-
 მულთამ და აღდგინებამ და პირველსავე პატარს აღუფანებამ. ამისა 5
 შემდგომად სსუფიველი ცხიამ. რომელი მიელის წმიდათა, და სა-
 ტანჯველი იგი, რომელი მიელის ცოდვილითა, ცეცხლი იგი დაუ-
 შრეტელი და ბნელი დაუსრულბელი და მტელი ეკუდავი და სხუანი
 უოველნი სატანჯველნი, რომელნი იგი მისათა ცოდვისათა ახვით თჲს-
 ით-თჲს დაუენჯებან.

10

ესე უოველი რამ წარმოთქვა დაუენჯებულად, ილიცა იავისაცა
 იჲსისა-თჲს, რათა დაუბრკოლებულად წარვლის ცხამ იგი მოწამები-
 სამ, და ესრეთ დატბუქდა ლოცვითა თჲსთა. ხოლო მუნ მდგომარენი
 ვინმე წარდეს სიტუუათა მისთა და წარხუნეს და უჩუენეს იგინი 15
 224ა მეფესა. და დაუო წმიდამან გრიგოლი || დამოკიდებულმან ფერკითა
 თავდამოტევიით ვიდრე აღსრულბოდეს შუანი დღენი. ხოლო მე-
 ფემან კუალდცა ბრძანა კარდამოქსნამ მისი, რამეთუ ჭკონებდა ძლე-
 ვასა მისსა სატანჯველთა-გან და მიეტევას სარწმუნოებისა-გან. ხო-
 ლო ვინამთგან იხილა, ვითარმედ უფროდს სურვილ არს, რათა გა-
 ნუშოროს სული მისი კორცთა-გან, ვიდრე იგი ქრისტეს სარწმუნოე- 20
 ბისა-გან, მიერიტვან განჭმზადა იაფი თჲსი მბრძოლად და წინაღმ-
 დგომად მოწამისა და სხეს სატანჯველისა მიმართა მიისწრფა, რა-
 მეთუ ენება რათა არცა ერთსა სხესა მძნვარებისსა განეენოს.

და უბრძანა არტასიო შეშისათა კარეშემოსხმამ ფერხთა მისთამ
 და ძლიერად შეკრამა საბელათა მიერ და ესოდენ ფიცხლად შეიჭრე- 25
 ბამ მათი, ვიდრემდის წარსთქდა სისხლი წუერებსა ათითა მისთასა.
 და შემდგომად მრავლისა ჟამისა განჭკსნეს ფერკნი მისნი კრულბა-
 თ-გან და სამშუადნი რკინისანი განმშუადრეს ქუეშე ფერკითა მის-
 თა და სირბილად აძულებდეს მას. ხოლო სიმძაფრითა მით მის-გან 30
 მდინარეთა სისხლთა-მთა ქუეუანამ. შეიღებულად და ტვივილი იგი სამ-
 შუადლამა გულისა წმიდისასა მიიწოდდა და ვითარმცა არა სტკიო-
 224ბ და, რომლისა მიერ სურვილი ღმრთისამ მისი შორის გამოჩნდებოდა.

ამისთჳსტა წმიდაჲ იგი ესრეთ დადადებდა და იტყოდა: „მისდევით ^{1 კრ5}
 მივიდოდეს და ტიროდეს რომელნი სთესვიდეს თესლსა მასისა“. მო- ^{15,43}
 სლევით მოვიდოდეს, და უხაროდა რომელთა მოაქუნდა მუკელეულები ^{125,6}
 მათი. და მოწამისა სიტყუანი ესე იუვენეს და ამათ ცალობად აღსავსე
 სიხარულითა სულისაჲთა.

ხოლო თრღატს უძღვიერესად ცემას მისსა წინაშე მდგამელთა
 უბრძანებდა და ეტყოდა: „სცემდით შავს ძღვიერად, რათა ტირო-
 ლით და გოდებოთ შიიღოს სიტკობებაჲ იგი და სიხარული, რომელ-
 სა მიიღის“. ესრეთ უეუე ესოდენ იტანჯებოდა წმიდაჲ იგი, ვი-
 10 დრემდის განძებოდეს და დაითროდეს სულნი იგი კეთილის-მოძუ-
 ლეთანი, ცარნა გერეთჳ სიხარულით და სიმგნითა დაითმენდა.

ამისსა შემდგომად განართხეს ზურგი მისი ქუეყანასა ზედა, ვი-
 თარ იგი უბრძანა მათ მძლავრმან, და თავი მისი შეატდეს ქვეშე მან-
 ქანასა რასმე ხუროთ-ქმნილსა და ძღვიერად აწირეს მას. და განცემეს
 ხარტუკი ცხარსა მისსა და ძმარი ბავრუკსა და მარილსა თანა შეზა-
 ვეს და სეფიად შთასხეს საუნოსელთა მისთა, რათა მიიწიონ ვიდრე
 ტუნადიდე. და ესრეთ ძღვიერად იტანჯებოდა ჭიწრების-გან თავისა ^{225a}
 მისისა და მას შინა შთამავალის მის და მწარედ ტუნსა მისსა გან-
 საყებულდის.

20 ამას[ს] შემდგომად კუადად სხუაჲ სატანჯველი მოიპოვეს შემს-
 ტავსებული მათასა მძნვარებისაჲ და მოწამისა სიგნითა და ძღვიერად
 მოთმინებისაჲ, რამეთუ იოიღეს გუდაჲ ტუავისაჲ და აღავსეს იგი
 ღუელფითა და დაარქუეს თავსა მოწამისასა და ზირი მისი შეკრეს
 ქედსა ზედა მართლისასა და ესეკითარსა მას მძნვარესა სატანჯველ-
 25 სა შინა უოფად უტავეს იგი ექუს ღაღე.

და მეშედეს ღაღეს კუადად წარადგინა თრღატ წმიდაჲ იგი
 წინაშე თავისა და ჩუეულებისა-უბრ ეუედრებით და კიცხევით ეტყოდა
 მას და ჰრქუა: „ვინაჲ მოხუდა ჩუენდა და საუფარდლო ანუ არა სასუფე-
 ეელისა-განა“ და კეთილთა მათ-გან, რომელთა იგი ზირველ მოგუ-
 30 ახრობდა[ა] გრძელთა სიტყუათა მიერ და რომელთასა იგი ესე ვითარ-
 პედ მიმოხუეესა.

ხოლო მკენებან მან კანდიერებით მიუგო და ჰრქუა: „ჰ მეუფე,

ვითარება მოგვდ მიერ, სადა იგი არა მიცვალებულ ვარ, რამეთუ ჭე-
რეთ ზედაშასხენ შიშინი ესე ტურთნი კორტთნი, არამედ ვინაშთა
ესევეთართ ღუაწლთა ღირს ექმენ საეს-ღებად მეუფისა-თჳს ჩემი-
225b ს. მრწამს, ვითარმედ მივიტყალო შემდგომად მტარეღისა და ღირს
ვაქმნა პეცა დადგომად ჟამის მას, რაჟამს წარდგენ წინაშე საუდრისა 5
მისისა ჟოგელნი შიშუელნი და ქედადრეკილნი, და დაჟდეს სიტყუაჲ
ღმრთისაჲ განჰჳად გულის-სიტყუათა და განზრახათა გულისათა და
გამოჰქიბადეს ვიდრე ნაწევართა|ღმედ სულისათა და ძუალთა და ტუნ-
თა და განუოფდეს ჟოგელთა ღირსებისა-ებრ. მამინ 5: ჩემდა შენ-
თჳს ვითარსაღა ჭირსა შთაგრდომად ხარ გინა თუ რომელითა ტანჯეთა 10
საწაღობელი ეგე დაჰჳად ხარ.

აშათ სიტყუათა-თჳს უმეტესად ბორცნულ იქმნა მეფე და მეესეუ-
ლად ბრძანებითა მისითა შეიკრნეს ჟერგნი მოწამისანი და დაჟდებულ
იქმნა სადამოქტვეით და წჳალი ფრადი შთასხეს განსავალს მისსა,
რათა მიერ ადვისოს ჰუტელი მისი. ხოლო ამას ჰუოფდეს სატანჯ- 15
ვლადჳა და უფროდსა საციტხელად მისსა უცხოქმნულნი იგი ღმრთი-
სა-გან, რამეთუ არტაურთი აქუნდა სირცხელი თუალთა მათთა, რომ-
ელთანი სულნი საესე აუგენ უსომეხებითა სიბნელისაჲთა და სიმრ-
ავლათა ბოროტთა საქმეთაჲთა. ხოლო ვინაჲთჳს მიერ გარდამტკნეს,
კჳალად იქუა მეფემან განცდად და რწმუნებად მისსა და იტუოდა მისსა 20
226a მიმარო: „გრწმუნინ ჩემი|| და უგე დიდთა ღმრთთა. უკეთეთ არა,
ეფუტჳე საყურელს მას ძალს მათსა, ვითარმედ ბოროტად წარგწმი-
და“. და კოვლად-ქმებული იგი ესრეთ მიუგებდა: „ჰე უგო, არამედ
ღმრთისა ჩემსა, რომლისა შეესწირავ მარდის მსხუერძელს ქებისსა.
ხოლო უცხოთა მკათ ცნობისა და გრძობისა-გან და უტუეთა და 25
ერეთა ნუ იყოფინ ჩემდა, ქრისტე მეუფეო ჩემო, რათამდა მატო-
სადა მტარესა გინა სიტყუასა ღირს უგენ, დაღატუე უჰარესნი და
უმჯაღესნი სატანჯელნი მოჴინენ ჩემ ზედა“.

ესე რაჲ ესმა თრდატს, განიქობდა და დამოუკებოდა გულის-
წეროზისა მიერ. ამისთჳსცა კჳალად ბრძანა დაჰიდებოდა მოწამისაჲ და 30
ფრჩხილებითა რკინისაჲთა ხუტრაჲ გუერდით მისთაჲ ამცნო უფიციეს-
მან ჟოგელისა რკინისამან. და ესრეთ რაჲ ადვისო ქუეჴანად მიერ გარ-

5 ვიდრეა იგი კელი მტარავლთანი უწყალოდ ითრევეს წმინდას
მის და რინინი იგი გუჟის მისს განესხმადეს, უფრად განუენ-
დებოდა შეწაშელთა აჰსთა სისხლთაჲთა და სმარავლთა რტოთაჲთა
აღუჟანებოდა და სარწმუნოების ნყოფათა განამრავლებდა. ვინამდა
თრღარ უდალადებდა და ეტუოდა: „სადა არს ღმერთი შენი, გრი-
10 გოლი, რომელსა შენ ესევდ. შოგედინ აწ და გიკსენინ კელთა ჩემ-
თა-გან“. ხოლო ნეტარი იგი უოველთა მათ მის ზედა მოწვეწველთა
სატანჯველთა უადგილეს მითიმენდა, ვიდრეა სხუანი განსუენებათა
და შეუბათა. ამითჲსტა კუადად სამკობრბელსა შეუენს, ვითარცა
წმინდა გამომჩინებელი მათ უოველთაჲ და ზეშთა ქმნილი მტერისა
15 მსჩანებათაჲ.

ხოლო ხვალის დღე კჳლად ბრძანა ორღატ მოჴყუნებაჲ მისი და ვაიარცა იხილა წადიერებით წარმოდგამილი და კორცითა განკურნებული, რამელი იგი სრულიად განღეულ იყო გუხითა პირველს მას დღეს, განკურდა იასუს შორის თჳსსა და ზარცემულ იყო თუ ვითარ ეგოდენ განღეჳს შინა კორცთასა არა განიღია სამშენელებიცა მისი, არამედ ვინაჲთგან იქედნემან გესლა არაჴლეს განიშორის, 227. აგრცა ვეუხმან სიჭრელე განიძარცჳს, კეროჲვე იგი არა შეიცვალა პირველის მის უკეთურების-გან, არამედ ჯერჲა იგივე ორღატ იხილგებოდა და მასვე სიფიცხესა და კაცთ-მოძულებასა წმიდისა-თჳს დამარხველ იქნებოდა. და ვინაჲთგან გარკჳს სხჳე მისი ესეგითარი იყო, არცა შინაგანი მისი სხჳად შეცვალბულ იყო, არამედ ცუდაჲ იბრძოლებოდა. რათამცა შეჴითა იქნა და სძლო უბრძოლელს მას სულითა. ვინაჲცა გრცალნი რკინისანი უმრძანსა შესხმად სდგრეველს ზედა ჰუქლთა მისთასა და სოლად მიერ რკინისათა განჴვდა მაოი. 228. და ეგრეთ დამოჴვიდეს წმიდაჲ იგი სამ დღე. ხოლო ნეტარი გრიგოლი ესოდენ არა თავს-იდებდა, რათამცა განზრანხად ეინა სიტუჴაჲ მოშეშებისაჲ გამოაჩინა, ვიდრეთა სიძლიერითა სარანჯველთა

მაო და მტანჯველთა მისთა, რომელნი მათ მიერ მოსწრაფე იუენეს
შეცვალებად სიმტკიცეს მას მისსა.

ესრეთ უგუე დამოკიდებულ რამ იყო ღუაწლითა-შემოსილი იგი,
უმობდა მას თრღატ და ეტუოდა: „ჴ გრიგოლო, ჟერეთ არა გუ-
227 ლის-ხმა ჰყავა. ვითარმედ ცუდად გრწმუნა ღმრთისა შენისა. | უკუთ- 5
თუ არა მიჩვენე ჩუენს იუ რომელი კესილი შეგემთხვა სსოგებითა
მისითა“. და წმიდა იგი მიუგებდა და ეტუოდა: „შენ ხარ ცუდი
და არა რამ და აღსასრული შენასა ამოებისა და უგუნურებისა და სს-
წელი საშინელი, მის მიერ შენ ზედა მოწყენული, და გვცხდი გე-
ჰენისა თავსა შენსა ზედა გარდამოსრული, ხოლო მე მოწმუნა ღმრ- 10
თისა ჩუენისა, რომელი იგი არს მოწყადე და შესაგდრებელი ჩე-
მი და მე ვესვ მას. ამისთჳსცა შენ-მაერი ესე ტანჯვად კორცთად
მცირედ საზოგუნა არს ჩემდა, რამეთუ რადენ გარეშე ესე კაცი ჩუე-
ნი განხორწების, ეგადენ შინაგანი განხლდების. ამას ესრეთ სწავ-
ლელ ვართ და ესრეთა გურწმუნა.“ 15

ამის სიტყუათა-თჳს გულის-წერომითა აღივსო მეფე და მძენ-
კარედ მიხედნა წმიდას მას და ჰრქუა: „ვინაჲთჳნ შენი განხლდებად
სთქუ ტანჯვათა მიერ და ჩუენი მიცემაჲ გეცხდისა დაუმრეტელს
ჰქადაგე, ამისთჳსცა ჟერეთ მე ვასწავო დაუმრეტადისა ამის-გან, რა- 20
თა არა ესრეთ განცხადებულად და უშიშად ავინებდე მუკრობელითა-
228 ბასა ჩუენსა“. ესე რამ თქუა, მეესკულად ბრძანა || ბრძანისა შთაჳრად
ქუასსა შინა და ძლიერად და მფოფინარედ აღდგა მას მისი და ეტ-
რეთ შთასხმად საწლეუთა შინა მოწმუნისთა, და ბრძანებულმან სი-
ტუთად აღსასრული მიიღო საქმით. ხოლო წმიდამან მან ესრეთ მიითჳ-
და სიძლიერით, ვითარმცა წყაღისა გრიდსა დასხმიდეს მას ზედა: და 25
ესე ამითა სიტყუარ იყო, რამეთუ ქჳსსა მას ტანჯვათა შინა ჟოფისსა
განცხადებულად ამხილებდა სცაჳრსა მას უმჯუღოთსა და კადნიე-
რებით შენ მდგომარა მათ ასწავებდა ღმრთის-შეცნირებისა სიტყუა-
თა. ეინადჲ ფრიად დაჳკურდა სომეხსა მას და ჟოფითა სხითა მო-
სწრაფე იყო. რათა შეიძინოს კაცი იგი, რამეთუ დიდად დაჰრეგებდა 30
ქჳდა-მისხურთა შეერაცხა, უკუთჳს დაკლებულ იქმნენ ესევეთაისის
მის მკინისა კაცისა-გან.

- ამისთვისცა იწუო ღიქნით სიტყუად და მიდრეკად მისსა ჭკო-
ნება და ზაკუვით დაქსნად სიმტიცესა მისსა კელ-ჰუოფად და სიმ-
დიდრეთა გემოვნებითა და ჰატუთა ჯღტქემითა და უოველთა კეთილ-
თა მინიჭებითა მონადირებად მისსა განემოადებოდა. | მაშინ ერთმან 228b
- 5 ეინმე წინაშე მდგომთა მკედარაგანმან კმითა მადლთა ღაღად ეო
და თქუა: „ჴ. მეფე, არა ღიქს არს ეგე ცხორებასა და არცა უოფლად
მზისა ამის ხილვასა, რამეთუ ქე არს ეგე პართისა მის ანაკისი, რო-
მელმან ზაკუვით მოკლა მამაჲ შენი კუსარ და მძღაგრებისა მიერ
სპარსთაჲსა წარტუენულ ეო უოველი ქუეყანაჲ სომხითისაჲ“. ესე
10 რაჲ ესმა თრდატს, ფრიადითა გულის-წურომითა აღივსო და შეის
დაავიწელა უოველი იგი ჰარველი განზრახვაჲ სმენითა მანის-მელგე-
ლობისა იუქსისაჲთა და აღიშურვა სისხლთა მისთა წილ და ბრძანა
შეკრავა წმიდისა გრიგოლისი კელით და ფერკით და ქელით და
შთაგდებად იგი ჯურღმულსა მას ბნელსა არარატისასა. ზოლო იყო
15 ჟურღმული იგი სმინელი სმენით და ესმინელესი საქმით, სავსე
სიმურჯლითა და უეთა ქუეწარმავალითა გესლიანითა და ჰატლითა და
სხუთა შეკელითა, რომელი შეტუეუებისა აღგილსა მწუერნებსა, რამეთუ
იყო ადგილი იგი ფრიადისა მის სიფიხისა სომეხთაჲსა სმინელ და
განსპატუებულ, და არავინ უწინარეს ამის წმიდისა შთაგდებულთა-
20 ნი არა თუ აღმოსლვად ოდენ ვერ შემდეგებულ იქმნა, არამედ || გერცა 229a
იუ დღეს ერთსა კმა-ეოო შეკეთა მათ განსაძებულად.
- ესეითარსა მას ჟურღმულსა შთაგდებულ იქმნა სანატრელი გრი-
გოლი შემდგომად უოველია მათ ჰირველთქემულთა ზეშთა ბუნების
ტანჯავთა მის მიერ მოთმინებულთა და დუენა ჟურღმულსა მას ში-
25 ნა წელიწადნი რიგხუთ ათოთხმეტნი. ზოლო დელაკაცი ვინმე იყო
ქერივი მსვე ქადაქსა არარატისასა, რომელსა გამოუჩნდა საღმრ-
თოჲ მადლი ჩუენებითა და ჟობასა, რათა მართუმადეს სარდელსა
დლითი-დღედსა, ესე იგი არს ჰურსა მცირესა, და შთაუგდებდეს ჟურ-
ღმულსა მას, რათა ეუთს იგი განსპატუებულად გუჰსა მას მრავალ-
30 მოღუწისა ნეტარისა გრიგოლისა, რათა არა სრულიად მოაკლდეს
ცხორებისა-გან.

ამიერთგან უკვე მიიზიდვის სიტყუაჲ ჩუენი პიღვენებად შემ-

დგომის წესს თხრობისას და კუდად გონებად არა შეშინდობს მდინარედა დატეკვამ დასვენებას წმიდისა, გარნა ეგრეთა შემდგომითი შემდგომად არა ვსრუთა დატეკვამა ორკეროვე მეტეველებას. და აწ აღვიდეთ თხრობად შემდგომს ზარველთქმულისასა. რამეთუ, ვითარ- 5
 229b ცა ზარველ ვითა, ბრძანა რამა თრდატ ქსრეთ სიყუდილად მიტემა წმიდისა და შთადებად ჟურდმედის მას არარატისასა, ამისსა შემდგომად იყო ზამთარი ძლიერი და წარუიდა მეფე სამეფოელსა-გან სომეხთაჲსა და შივიდა სპარსეთად და წარმატუეჲსა ქვეყნაჲ მათი და მიერ წარვიდა ასურეთად და იყო იგი საზინო მარტად მბრძოლესა ზედა. და დიდ იყო წარმართებულებითა და სიჭკედიითა ძლევა- 10
 თაჲსა, გარნა ეოველს მას განმარჯუებულებას თჳსსა კერზთა მიმართ ალაყენდა დოღისა და არტემიდიისა და ირაკლისა. და ამას უკუელს თანა არა ხოლმე მსახურებას მათსა მასწრად იყო, არამედ ქრისტიანთა-თჳსდა და ღმრთის-მსახურთა სიბორცილითა და უღმრთოებითა აღიესებოდა. 15

ხოლო მათ ვით მიიღო მეფობაჲ ბერძენთაჲ დიოკლიტიანე და არა ღირსებითა, არამედ ფრადგა უღარსებითა შეიშას სამოსელი იგი ზორფირი და დაიდგა გვრგვინი მეფობისაჲ და მას თანა ინება მიეჯანება ცოლისაჲ და ისწრაფდა აღსრულებად ქორწილისა, 20
 230a ვინაჲცა შეის ისწრაფდეს ეოველნი, რომლითაცა ქალწულებითა აღეზარდნეს ასეულნი თჳსნი, რათა მოიყვანნენ || ივინი მისისა. და ეოველსაჲ ღონესა ჰყოფდა თითოეული მათი, რათა თავი თჳსი შეათჳსოს მეფესა მზახებითა მით, გარნა იგი თანაწარჰკდა მათ ეოველთა, ვინაჲთაჲ სმენილ იყო მისდა, ვითარმედ არს ქალაქთა მისთაგანსა რომელსაჲ მონასტერი ქალწულთაჲ, რომელთა წინამძღუარ არს გიანიე 25
 გინე და ჰყავს მას ქალწული ერთი, რომლისა სახელი რუფინი, რომელი იგი მის მიერ აღზრდილ არს და განსწავლულ, და არიან ორნივე იგი ქრისტიანი თავითა თჳსითა და სთესავითა. რამეთუ რიფინი ვითარდა იგი სასამუხათა შეგნიერებაჲ, ეგრეთვე ჟორციელისა სახისაჲ ეოვლითა-გერძთა განსმენილ არს. ამის უკუე ესევეთა- 30
 რისა სმენაჲ ირწმუნა დიოკლიტიანე და წარავლინა მსახურნი გაჰოსიხვად ხატისა რიფინისა. და იხილა რამა სიხე მისი, ადგენს

ტრეიაღებოთა მისიისა და სურვილისა მიერ განიგუმირა, და იჲო ტრეიაღებოჲ იგი მისი სიბოტრიელე დიდ და განცხადებულად გამო-
 მასინებელ სიტოფისა. და მუის იწუო განმზადებად ქორწილისა და
 განჩინა დღე იგი და ქადაგა დღედ დღესასწაულისა და წარსკვლინა 2301
 5 რიფსიმესსა მღიქნელნი და მიმთხრობელნი სიტყუათა ქორწილისათა
 და ვითარმედ მსწართლ განმზადებულნი და განშუენებული პოვედ
 ჩუენდა.

ხოლო მას ნეტარსა რამდენა სადა ესმა ესევითარი ანუ განი-
 ზრახა წინააღმდეგობი ქაღწელებისა მისისაჲ გინა თქუა რომელსა იგი
 10 მეუდელ ქაღწელებისა მოეგო მარხვამ ცერცეთა, ხოლო ცხო-
 რებამ და ღამე უოველ საუარელისა მის ლოცვისა თანა შეერთებამ
 და არცაჲ დღისი საღმრთოელს დიდების-მეტყუელებისა-გან დატადე-
 ნამ. ამისთვისცა ჩუეულებისა-ებო იტყოდა და თქუა: „არა გეტრუო შენ,
 სიძეო ჩემო ქრისტე. არა გარცხნო შენ, საუარელო ჩემო ქაღწე-
 15 ლებო. არა განცე შენ, ღელაო მისო, მარხვაო და კრალულებისა
 წესიერებო“. ამას და ესევითარსა იტყოდა და ვითარცა მხოლოდ
 ამით სახითა შემძლებელმან ცხორებდა არა განაზრახა მეტობართა,
 არცა მოუყარეთა, არცა მშობელთა, არცა სხუთა რამეთუ ესევითა-
 რითა შეიზღუდა, არამედ მუის სიფელტოლად განიზრახა. და თანაშო-
 20 ქმედ კეთილისა ეპოფნეს მას სხუანიცა იგი ქაღწელები, რომელნი თანა-
 ზიარ მისსა იუენეს ცხორებითა და საინოებითა და || დაღაცათუ დი- 231
 დისა მის-გან მარხვისა მოუძღურებულ იუენეს. გარნა არაჲ დაიცო-
 ნეს. არამედ იფვალეობადეს ვითარცა სირნი და მიიფელტოდეს კერძო-
 თა სომხითისათა. და მათ თანაუფილოდა მტნებამ იგი სამეფოელ,
 25 რომელი იტუეს, ვითარმედ რაჲმსი გდენიადენ თქუენ ამიერ ქალა-
 ქით, მიიფელტოდეთ სხუად.

ესრეთ უკვე გუფს-მოდგინებოთ წარმოვიდეს მიერ და მოიწინეს
 ქაღქისა არაბატისასა და იუენეს სადგურად მათდა საწინებელი ქაღ-
 ქისანი. ხოლო ვინამთგან უოფლით-კერძო უღონო იუენეს საჭირთა
 30 საკმართა-გან, ერთმან ვინმე მოიგანმან დადგა ცხორებამ თჳსი იძუ-
 ლებით საქმისა მიმართ კელთა თჳსთაჲსა, რამეთუ ესწავა მას კულო-
 ნებამ მტრელის მსთველობისაჲ დაშურებოდა მით და მიერ მოიბრუნ-

მთ 10,
23

და საზრდელსა და განუყოფდა მისიანათა მათ ქაღწულთა.

ხოლო დიოკლიტიანე, ვითარცა ზირველ ვაჟეთ, ბოროტად აღიესო ტრფიალებითა და ვერ თავს-ადებდა მოთმინებად ღტოლვასა მას წმიდათაჲსა. და ვინაჲთგან უოველივე ქვაჲ აღძრა მათ ზედა სიტყვას მის-გარ, რომელი ითქუების იგავად, ეუწუა, ვითარმედ სოფელად სომხითისა წარსრულ არს რიტისიმე. და ვითარ იგი აქნდა სწრაფად, 5
 231b მისი მიუწერა თრდატს შეფესა სომეხთასა და ზირველად უოვლისა არა მგირედ განასნა იგი ქრისტენათა-თჲს და კუალად შესძინა, ვითარმედ, ტრფიალი იგი ჩემი რიტისიმე მათვე შეატუნეს სიტყვათა გრძნებისაჲთა და განაუენეს მორჩილებისა-გან ჩემისა და არა უტევეს, 10
 რათაჲცა ერწმუნს შეუღლებამ ჩემი, არამედ აღურჩევეს მას, რათა წარივლტადის უცხოებად და უპატიოებასა და საცთურსა მათსა შე-
 დგომილ იუოს, რამეთუ ადვილად შესცდითუნებულ არს დედაკაცი და სუბუქ-ცნობითა. აწ უევე შენ უოვლითა მოსწრაფებითა გამომივე იგი ადგილთა შინა სომხითისათა და მსწრად წარმოაფლნი იგი ჩემდა. 15
 ხოლო უკუეთუ გენებოს, რათა შენ მიიფანო იგი შეუღლად, არა უნ-
 კლუღენეს მინს ჩემასასა, არამედ ეგრეთცა მიხარ[ი]ლ.

ესე ესეკვითარი რაჲ წიგნი მიიწია თრდატისსა, მისი იწყო ძიე-
 ად ქაღწულთა მათ და გამოკაბედა მოსწრაფედ, ვიდრემდის ეუწუა, 20
 ვითარმედ საწნებელთა მათ შინა დამალულ არიან. და შეეშინა ნუ სადა
 232a წინაჲსწარ ეუწუოს მათ ძიებაჲ იგი || და მიერცა წარივლტადინ და
 უნაურად განქმონენ. ამისთჲსცა მიაფლნისა კანნი დაცვად მათდა. და
 ისწავა რაჲ მხილველთა-გან რიტისიმესთა, ვითარმედ დიდად აღმატე-
 ულ არს შენეირებაჲ მისი და ბრწყინვალეებაჲ ზირისა მისისაჲ
 ფრად უხეშეთ[ი]ქს არს სხუთა დელათასა, აღეგნა ტრფიალებითა 25
 მისითა და მისი წარსცნა მისსა შესამოსლები და სამკაული სადელთ-
 ფლოჲ და ბრძანა, რათა მით შემოსონ რიტისიმე და სამუფთოდ აღი-
 უფანონ. და სხუანი იგი მისთანნი დაჰკრძადნეს საპერობილეს შინა.

ხოლო სეტარი რიტისიმე, ვითარცა ადგებულეი ქრისტეს სუ-
 რელითა და ფრად განუკრებულეი მისსა მიმართ, რომელი იგი მხო-
 ლოდ უწუოდა სი სელ, განდღიერდებოდა სწავლითა და მოძღვრებითა
 გიანესითა, რომლისა მიერ სიწმინათაგანვე აღზრდილ იყო და მიწე-

- უნულ ვიდრე მის ჰასაკის[დ]მდე და შეურაცხ-ჭოფდა სძაფელისა მის
ტრეიალის ღიჳნათა და სიტუათ[ა] მოვლინებულთა მისსა და განკრ-
ძალუდად მდგომარე იყო ღოცვად მისთანთა მათ თანა. ხოლო ვი-
დრედა იგინი ილოცვიდეს, მვის იჴმნა ჭეხალა სასტეიო და კჳაჲ ის- 232b)
5 მოდა ზეცით ჭეხილისა მის თანა, რომელი ეტუოდა: „მკენე იეგნითი
და ნუ გეშინის, რამეთუ თქუენ თანა ვარ და დამიმარხენით მე თანა
თქუენსა შეხებულად მტერისა მზაკუვარებათა-გან, რათა შეხვდეთ
ჩემ თანა საქორწინესა მას ჩემსა და მიიღოთ სასუფეველი იგი თქუენ-თჳს
განმზადებულა“. ამას კჳაჲ იგი იტუოდა და ჭეხილი იგი კჳა სცემ-
10 და სამინულად და შორად განეფინებოდა საზარელი იგი სიმაღლე
მისი და მრავალნი ზარტეხილ იჴმნნეს სმენითა მისითა და ქუეყანად
დაცვოდეს და ესიტუეულ იჴმნებოდეს და სიმრავლე იგი აღმკედრე-
ბული ცხენთა-გან გარდამოცვოდეს და ცხენნი იგი ზედამოუფილდეს
მათ და დასთრგუნვიდეს და მოსწუეუდეს. და ესრეთ განკერწყეულ
15 იჴმნეს მუნ მდგომნი იგი და ქმნად რაღსამე უღონო იუენეს.
ხოლო მივლინებულნი იგი თრღატის მიერ მიუვანებად რი-
თსიმესსა აღივსნეს მოშიშებითა სუფისათა და ჭუედაღონებულნი მი-
იტცეს მეფისა და აუწეს მას უოველი იგი, რაჲცა || იჴმნა, და ვი- 233a
თარმედ არა შეიწინარნა რითსიმე მივლინებულნი იგი, არცა უოვლად
20 თავს-იდვა მისლვაჲ მათ აიანა. ხოლო მას ესე რაჲ ესმა, ბოროტად
განსივცნსა და უოვლად არა გულის-ხმა უო საკერველებაჲ იგი თხრო-
ბისაჲ მის, და ვინაჲმცა გულის-ხმა უო სულმან დამთრგლმან ტრეია-
ლებისა, არცა სირცხვლით შეივდიმა ქაღწულისა მის-გან, არამედ
ჰრქუა, ვითარმედ „თქუენ უნებლით მოიუვანეთ იგი“, ვინაჲცა მვის
25 დაესხნეს რითსიმეს ზედა და სხუაჲ სხუა, გარემოდგომილ იუენეს
მისდა და მი[ი]ზიდვიდეს მას, რათა მსჯავრებით წარადგინონ იგი
წინაჲ მეფისა. ხოლო იგი დაღაცაჲ ესრეთ დატევებულ იჴმნა და
ესეგითარს ბოროტსა მოეცა. გარნა ეგრეთცა სიმკნით მდგომარე
ყო და სახელით უკმობდა სიძესა მას სასურველსა, ვითარმედ „იკისენ
30 მახვლის-გან სუელი ჩემი და კელთა-გან ძაღლთაჲსა მხოლოდ-შობი-
ლეჲჲ. ჩემი“.

და შეუვანებულ რაჲ იჴმნა შინაგან საწოლსა მეფისსა, აღიხილ-

ნა ქრისტეს მიმართ თუელითა და საცნობელითა და მოაქსენებდა მას
საკრველებათა ზღვსა მის მეწამულისათა და იონას შორის შემო-
233*ლ* იეგანებდა საკრველით-ერთ დანთქმით მისითა და უსაკრველებით გან-
რინებით და კუალად დანიელისსა და სამთა ურმათას მოაქსენებდა
ვითარ იგი ცეცხლსა სტეგნიდეს, ვითარცა ველსა აღსავსეს ცუარი- 5
თა. მერმე კუალად სოსანასსა წარმოიტეოდა ცილას-მწამებელთა-გან
ესნასა და მსგავსადვე მისსა ითხოვდა შეწევნასა მისთავე მსგავსთა
საქმეთა ზედა და განსადგელითა მოწვევულითა.

და ვითარცა იგი ამას ესეგითარსა იტეოდა, მესი აღივსო თრღატ
ეშმათა მიერ უძღებების გულის-თქუმითა და შეკდა იგი საწოლსა 10
მას შინა და უგუნუნად იზახებდა და ტრფილებების ცეცხლითა გა-
ნილუდა და რიფსიმეს გარეუბნიოდა და ჭლიქნიდა და უოფელსავე
სახესა მანქანებისსა კელ-ჭეოფდა. ხოლო იგი გარემოცემოდა შემო-
თხუფანსა მისსა და შეხებისა-თვს განფიცხებოდა და თავსა მოიდრეკ-
და და უძღებთა შთ ბაკეთა-გან ამბორის უოფასა არა ათავს-იღებდა, 15
რომელი იგი კუალად და ქაღწეულებით განსწავლულ იყო და შორ-
ცხუედ და სიწმიდით დაიფარვიდა ზირსა თვსსა და სულთქუმითა გან-
234*ა* მრავლებდა სიბოროტისა-თვს საქმისა მისსა და სიძესა თვსსა ქრი-
სტესა მოეწოდა და ტრფილებითა მისითა უმეტეს აღეგზნებოდა. და
რასაღა მრავალსა ვიტყოდი, რამეთუ მცირედ ჟამ სძლო ესოდენ 20
ძლიერსა მას და ზეშთა ექმნა უფრად განლალებულსა მას და წმი-
დად დაუმარხა ქრისტესა სიკეთე იგი კორცთაჲ აზნაურებასავე თანა
სულისსა.

ესრეთ უგუე არარაჲ არს ესოდენ უბრძოლულ, ვითარ ქრისტეს
მამართ, გულს-მოღვივნაჲ და სასოებაჲ და რომელმან იგი მხოლოდ 25
მეიჭეროს, არა შევიდეს მისსა ქარი, არცა მიეხოს გუგამა სეთ-
ფელთა მისთა, ვითარცა ესე აწ ქაღწეულისა მიერ მესი იძლია თრ-
ღატ და გამოვიდა საწოლით და ინება, რათა განიძარცოს უპატიოეუ-
ბაჲ. ხოლო უფროსსა ვერ თავს-იღებდა ტრფილებასა და არცაღა 30
თუ ცხოვრებაჲ ეგულვა, უგუეთუ არა ურცხვრებითა აგინოს. წმიდაისა
მის ქაღწეულებასა. ამისიჲცა ბრძანა საგიო დადებად ქელსა ზედა
გაიანესსა და დადგინებაჲ მისი გარეშე კართა და აქოფლებდა მსახურ-

აჲ, რათა ასწავებდეს რიფსიმეს, შინაგან მეოფსა. შორნილებასა
 პეტისას და არა წინააღმდეგად ეოველსა ბრძანებასა მისსა, რამეთუ
 უწყოდეს, ვითარმედ გაიანეს მიერ აღზრდილ არს რიფსიმე, და არა²³⁴
 ურჩ კეჰმანს ეოველსა სიტყუასა მისსა, ვითარცა მოძღუერისა და ს-

5 თნოებათა მასწავლებლისა.

კჳს სიცოფესაჲ მეფისა მის წაწაღებულისასა ვითარ არა კმა-
 იუო ძლეულებაჲ თჳსი რიფსიმეს მიერ, არამედ გაიანეცა მეორედ
 ძრად თავისა თჳსისა მიიფანა, რომელი იგი წარადგინეს რაჲ, სას-
 10 ტიად სცემდეს მუნ მდგომნი იგი ერნი არგნოსანნი, რათა ეტო-
 დის რიფსიმეს სიტყუათა ღიქნისათა. ხოლო მას დადგათუ ესრეთ
 ელმოდა, არამედ ეოველსავე წინააღმდეგმას იქმოდა, მოაქსენებდა
 რიფსიმეს აღსარებასა მას მისსა ღმრთისა მიმართ და აღაქუჱასა
 ქაღწულებისასა და სიტყუთ გამოუსხვიდა მას ბრწინებალბასა მას
 წმიდათასა და ეუღად წინადაუდებდა მას ქადებულსა მას გეჰენასა
 15 ცოდვითა-თჳს. ხოლო მუნ მდგომნი იგი გრძნობდეს სიტყუათა მის-
 თა და ქებითა სცემდეს კბილთა მისთა და აძლეუბდეს, რათა ნები-
 ს-ებერ მეფისა მეტუეულებდეს. გარნა იგი, ვითარმცა განმრთეუბულ
 იო ნაკუემათა მათ-გან და არა წუღულ იო, ეგრეთ შესძიწნებდა²³⁵
 სიტყუათა მათ-ებერ ზირველთა. და ესე რაჲ გულის-ხმა ეყეს, მუის
 20 უბრძანა განმრთებაჲ მისი მიერ ადგილით და წარყუანებაჲ მიერვე,
 ვინაგცა მოეყანებულ იო. ხოლო თჳთ თრღატ მაძინდა სრულიად
 იძლია განცხადებულად და სრულიად ეუეებულ ეო ათჳთ თჳსი სასოჱბი-
 ს-ა-გან რიფსიმეს ტრუიალებისა და განმარტებულთა გარვიდა ქუე-
 ქანასა ზედა.

ხოლო ძლევაშემოსილი იგი რიფსიმე, ვითარცა განცხადებულად
 მძლე წინააღმდეგმთაჲ, განვიდოდა მიერ, ვითარცა მძლე ძლევისა
 უღუშინითა და ფრად დამაშურალი ოფლთა მიერ ღუწლისათა. და
 იო ეამი ღამისაჲ და შირბიოდა სხუათა შათი ათას ქაღწულია და სხა-
 რებდა მათ სახესა ძლევისა თჳსისასა და ძლეულებასა მბრძოლისა თჳ-
 30 სისასა და ვითარმედ სასტიკებით დასცა წინააღმდეგმთა თჳსი და შე-
 უხებულად დაიფცა ქაღწულებაჲ თჳსი. ხოლო მათ ესე რაჲ ესმა, მუის
 რაჲოდენ ძად ედგა წარივლტოდეს საწინებელთა მათ-გან და მიივლ-

ტოდეს მახლობლად ადგილთა ამჟღისათა და მუნ დაიშაღნეს და
 235b ჰმაღლობდეს სიძეს მათსა ქრისტესა და გონებითა მისდა შეერთე-
 ბულ იუენეს და მას მიერ ნუგეშინის-სტეშდეს სურვილს თჳსს და
 იოსოვდეს მსწრაფელ მიცვალებად მისსა.

და იგინი რად ესრეთ ღოცვისა განკრძალულ იუენეს და ჟერეთ 5
 დაჲ იუო. მის მთჳდა მათ ზედა მზარეულთ-მთავარი იგი მეფისაჲ
 მოვლინებისა მტარვალთაჲთა, რომელთა ღამურები აქნდა კელთა
 მათთა. და შეიპურეს ნეტარი რიფსიმი და შეუქრნეს კელი მისნი
 უკუღმართ და ეგრეთ მიიუენეს მისსა. ხოლო მან უბრძანა დაეკუთაჲ
 ენისა მისისაჲ და ესე უგეს, და ბრძანებული იგი სიტყუთა მისი ალა- 10
 სრულეს და დაჰკუეთეს ენაჲ მისი. ამისსა შემდგომად ვითარცა ავა-
 ზაყას განსძარცუეს შესაბოლელი მისი და განსხიბნეს იგი კელით და
 ფერკით და საბელნი იგი შიახნეს შემათა აღმართებულთა და ღამ-
 რებითა სწევიდეს ასოთა მისთა და კუალად ქვათა მიერ მახლთა გა-
 ნაჲეს მუცელი მისი და შინაგანი ნაწლეფთა მისთაჲ დასთხიეს ქვეუ- 15
 ნასა ზედა. და ვიდრელა ჟერეთ იუო მის თანა მცირე სამშენკელი,
 აღმოჰყადნეს თუღნი მისნი და ასოეულად დაჰქრეს იგი. ესრეთ უკუე
 236a ლუაწლით-შემოსილმან მან აღასრულა სერობაჲ თჳსი და ესრეთ მხი-
 რულებით დაუტრუნა კორცნი, ვითარცა აწლა გამომაგლმან სასძლოთ
 ქაღწეულებისათ, და წარმოუდგა სიძეს თჳსს ქრისტესა და ღირს 20
 იქმნა თუღლით ხილვად მისსა და მკდრ სასძლოჲს მისისა, განუე-
 ნებელი და შემკული უოვლით-კერძო სწერტელთა მისთა-გან უფროჲს
 ოქროჲს და ქვისა ნატონისისა და მარგალიტისა და ტუფისა მეწა-
 მუდისა და სხჳსა უოვლისავე სასძლოჲსა სამკაულისა.

ხოლო ქაღწელნი იგი სხუანი თანაზიარნი სიფელტოლის მისი- 25
 სანი, რომელთა გუნდი იუო რიცხუთი სამოცდაათი, და მათგანნი რი-
 ცხუთ ოც და ათორმეტნი ვითარცა მაიწინეს წარწარვად გუჴისა მო-
 წამისსა, იგინიიცა შეპერობილ იქმნეს მტარვალთა მიერ და მათცა
 მახლთა მთიდეს აღსასრული. და უშესძინელეს უოვლისა საუფისისა 30
 ზოგეს განსცდელი იგი, რომელსაცა მოსწრაფელ ეძიებდეს, და რაჴამს
 ერთისა მის გუჴისა ეძიებდეს, სრულიად ცოცხლებით მიემთხენეს მას
 და მის თანავე შევიდეს სასძლოსა და მასვე სიძესა ხილვად ღირს

- იქმნეს. ხოლო ნაწილი იგი მათნი მკლაველთა მათ მათა მიერ
 პეტოთა მიეგრნეს და რომელთაჲ იგი უმრავლესი ნაწილი მათ შე- 236b
 ეკმა, სტანჯველთა მიერ ზის მას ნეტეს პეტოთა საკმელ ჭეოფდეს
 და არა თავს-იღებდეს, რათამცა კელითა წყურთელთა ქრისტიანეთაჲ-
 5 თა სოფლავად მიცემულ იყვნეს.
- და ვითარცა მიიქტა მზარეულთ-მთავარი იგი მოწყუდის-გან
 წმიდათაჲსა და იეთხვადა შეფა[ს]-გან და ეტეოდა: „აჲ ესერა ბრძანე-
 ბისა თქვენისა-ებრ მთიელა რიუსიმი. აწ უკუე ვითარ ჭებრძანო სიკუდი-
 ლი გაიანესი“. ხოლო თრდატ ვერ გულის-ხმა უო სიტყუაჲ იგი,
 10 რამეთუ წარეწმიდა ცნობაჲ გულის-თქუმისა მიერ. ვიდრეა ვერცა
 თუ აღმოფშვნად შემძლებელ იყო და განდიგებული იტეოდა, ვი-
 თარმელ „სადა არს აწ რიუსიმი და სადა ვიხილო რიუსიმი, მამე-
 ცით ხილვაჲ რიუსიმესი თულისთა ჩემითა“. ესრეთ უკუე იტეოდა
 ვითარცა განსრული ცნობისა-გან და განიღძა რაჲ სიმორცხვის მის-
 15 ცნ ვითარცა ძილისა-გან ღრმისა და ისწავა უოველივე განცხადებუ-
 ლად, რაოდენი იგი ებრძანა. და ვითარ აღსრულებულ იყო ბრძანე-
 ბული მისი, მუის განიორტნა და გოდებით კმობდა, ვითარმედ „რად
 არა || აიძულეთ რიუსიმეს ვიდრე აღსასრულა[დ]მდე, რათამცა მორჩილ 237a
 ჩემდა ქმნულ იყო“. ამისსა შემდგომად უბრძანა გაიანესი, რაჲა გა-
 20 ნაზონ კისრით და მიერ აღმოსწუდონ ენაჲ მისი და ეგრეთვე იგი-
 ცა უწყალოდ მოკლან, და შესძინებდა სიტყუად, ვითარმედ „ჯერეთ
 არცა ესე სასჯელი ღირსებით შეეტუეების მას, რამეთუ მან და მის-
 მან ბოროტმან ენამან დამაკლეს შე შეენიერებამ რიუსიმესი და ვი-
 თარცა მან წარმიწმიდა სიტკბობამ იგი სულისა ჩემისაჲ, ეგრეთვე
 25 თქუენ ბოროტად მოკლეთ არაწმიდაჲ იგი“.
- ესე ესეგვიანრი რაჲ სიტყუანი ესმენს მზარეულთ-მთავარსა მს,
 წარიუგნა გაიანე სხუათა თანა ქალწულთა ორთა და მიიუგნნა აღ-
 გილსა მას, რომელსა ეწოდების კიდი მდინარისა ღრმისაჲ, სადა იგი
 იყო წესი ტანჯვად ძვრის-მოქმედთა, და თჳსით თავით დასძინებდა
 30 სტანჯველთა, რამეთუ ჭეონებდა, ვითარმედ ფრთაღით მით ტანჯვი-
 თა ღიღთა ნიჭთა მიჰმადლებს მეფეს. ამისთჳსტა სიბოროტით გან-
 ფიცხნებოდა მათ ზედა.

237. ზირუელად უკუე გარდასწეს სომხელნი მათნი და განსხიბნეს
 იგინი კედლით და ფერკით, დაუჭდვეს კოჭთა მათთა ზედა და გან-
 ბერნეს იგინი სხედ თხერათა | და ვითარცა ამდღა ტყავი შენ-
 წვერების-გან კორცთაჲსა, წარჰკადეს ტყავები წმიდათაჲ ყოვლად-
 სწავლობედთა მათ და უეეს სავშე ესევითარი, რომელსა არცა თუ
 ხილვად თავს-იღებენ თუღნი ღმრთის-მოყუარეთანი. ხოლო ნეტარ-
 ნი აგი დღადგათუ ტყავის-გან კორცთაჲსა განშეშულდეს, არამედ
 შეწვერის-გან ღმრთისა არა განშეშორნეს, რომლისა მიერ დევუღნი
 სასურველსა მის მათსა ქრისტესა ეძიებდეს და მისსა მიმართ იტ-
 უოდეს: „მომიქსენენ ჩუენ კაცთ-მოყუარეო შეუფეო, რამეთუ შენ-თს 10
 1653.7 მოგსწავდებით ღლითი დღე და შევირაცხებით შენ-თს ვითარცა ცხო-
 ვარი კლავდნი“. ხოლო მზარეულთ-მთავარმან მან, ვითარცა იხილა
 ესრეთ თვნიერ მწუხარებისა წარკაჲ. ტყავისა მათისაჲ, ვითარცა
 ვას საიოსელი აღესრულებოდა და ღოცვად იგი მათი ღმრთისა მი-
 მართ, ბრძანა, რათა სიტყუსა-ებრ შეფისა დაჰკუთვნენ ენანი მათნი, და 15
 ესრეთ განაზნეს ჰედნი მათნი და აღმოჰჰრეს ძირნი ენათა მათიანი
 და აღმოჰკუთვნეს სრულიად. ამისსა შემდგომად აღიხუნეს ჰენი მს-
 ხდენი, მიმსგავსებულნი დანაკთანი, და მით განაზნეს მეცელნი მათნი
 238. და გამოუქარნეს ნაწლევი მათნი || წინაშე ფერკითა მათთა და ებ- 20
 რეთლა მხვლითა წარჰკუთვნეს თავნი მათნი. ხოლო იუო დღე იგი,
 რომელსა შინა იწამა წმიდაჲ რიფსიმე, ოც და ექუსი თჳს სეკტუმე-
 რისაჲ. და მსკე დღესა მოსწედეს სიმრავლენი იგი ჯალწულთანი,
 რომელნი მისრულ იუნეს წარზარვად კუამსა მისსა. და შემდგომად
 მათსა დღითა ერთითა ნეტარმან გაიანე წარუღო სტადიონი მარტ-
 ლობისაჲ. მისთანასა მათ თანა ორთა ჯალწულთა. 25

ხოლო ამისსა შემდგომად წარ-რად-კადეს ექუსნი დღენი და დაჭ-
 ნებოდა ორდატ ცეცხლითა გულის-თქმისაჲთა. განიზრახა განსლ-
 ვად. ნადირობად და განეშხადა რად და აღმეღერდა, შეის განვიდა ჯა-
 ლკით. ხოლო სასწუღმან არა დაიფოვნა, არამედ შეის ბრძოლა უუო
 მას სიბორჯელთ და ვითარცა ეშმაკეული ბორჯდა და სრულიად 30
 უფლებულ იუო სენისა-გან ბორბრისა და კბილითა მოიჭამად კორცთა
 თჳსთა და შეცვალებულ იქმნა სახისა-გან კაცთაჲსა სხედ ღორისა

და რომელი არა უმეტარ არს ნაბუქოდონოსორისსა მას სხვისა
შეცვალებასა, მის გამო ასწავენ სხვება თრდატისი | მისითავე შეცვა- 238h
ლებითა შეცვალებულნი^ა, რამეთუ მისსავე უძლებებისა და უწესობა-
სა აქმობდა და მსხვე სიბოროტესა. და იყო გარეშე თრდატისი ღორ
და განმაცხადებელ შინაგანისა მის ჯელურებისა და მწერისა გულის-
ოქუშათასა და სხვსა მის ღორებრივისა სულისა და ქცევისა თანა
სხვე ექმნა შეცვალებადება ხატისაჲ.

და არა ხოლო თრდატს შეემთხვა სიბოროტე ესე საქმისაჲ.
არამედ მის თანა მიკადარადაცა მისთა და რაოდენიდა იყვნეს მთავარ-
თა-გან და მოქალაქეთა თანაზიარ კანდიერებისა მისისა. ივინიდა აღ-
სასვე იქმნენს ეშმაკულებითა. ხოლო სხუათა მათ ერთა აქუნდავე
სარი და შიში ვნებულთა მათ-გან კურნებისა წადიერებაჲ და სამა-
რადისოჲ ზრუნება თავთა თვსთა^ა | და წადიერ იყვნეს, რათა არა მათ-
ცა გერათევე მსგავსად შეემთხვოს, და კეჲლად ისწრაფვდეს, რათა
მსმინელ ვნებულთადაცა აღესრულებდეს და სენისა მის-გან განთავისუფლდენ.

ხოლო ვიდრედა იგი სომხი იქსეკითარითა ვნებითა მწარედ
განილულთა, ჩუენებაჲ იხილა დამან || მუფისამან, რომელსა კუსარო- 239a
დუბტ ეწოდებოდა სხეჲათ. ხოლო ჩუენებისა მის სხვე ესრეთ იყო.
რამეთუ ნათელი რამე^ა სხისთა კაცისაჲთა შეცვალებულ იყო და რე-
ცა ეტოლად მას, ვითარმედ გრიგოლი, რომელი იგი მათ ძუელ
ოდესმე შთაადგეს ჭურდმულსა არარატისასა, აღმოიგუნონ თუ მიერ
მეესეულად დაიკნენს განსაღდელი იგი მათი. ხოლო უკვეთუ ესე არა
უონ, არცა განსაღდელი იგი დაიკნენს, არცა იშოფოს რამ სხუად სა-
კურნებელი ვნებისაჲ მის. ესე რამე ეუწოა ჩუენებისა მის-გან კუსა-
როდუბტს, რამეთუ ძუელად იყო იგი მწეხარებათა განსაღდელისა-თჳს
მისთა თვისთა, შეის ეოველთა მიუთხრა ჩუენებაჲ იგი. ხოლო ივინი
განცხარებულად ჰგონებდეს მას, რამეთუ კინაჲ ესვიდეს დაშთამად
ძუელსა ერთსა ძუელთა-გან გრიგოლისთა. ამისთჳსცა ეპიტყვებდეს
და ჰპასრობდეს სიტყუათა კუსაროდუბტისთა.

ხოლო ვინაჲთაჲ ბოროტა იგი უფროჲს ადამარცხობდა და ჩუენე-
ბაჲ იგი ზედა^ა სხუდა ხილვად არა დავცადებოდა და დუდაკები იგი
დაჲ მუფისაჲ ქირსა შინა | იყო, ამისთჳსცა ამძულა ერსა მას, რათა 239b

საქმით ადარსულის წყენება იგა. ხოლო მათ წარაუდინეს ჯერ-
დმულს მას არარატისასა კაცი წარჩინებული სახელით ავტაიას. და
ვითარცა მიიწია იგი ქალაქად, ჰკითხვიდეს მას მკადრნი ქალაქისანი
მიზეზის მუნ მისდგისასა და ეცინოდეს მას და უკარდა ოუ ვითარ
ჯერეთ ცოცხალთა თანა ეძიებენ, რომელი დაღატაუ მკუდართა თანა
დაიღუდო იყო, ვერეშტა ეგო გუამი მისი ესოდნითა წელთა, არამედ
სრულად მიწად შეიცვალებოდა. ხოლო სატრაპოსმან მან, რამეთუ ესე
იყო ჰატოვი ავტაიასი, მიუთხრა მათ ჩუენება იგი და წარდგა
ზირს ზედა მღვმისა მის და უკმო სახელით გრიგოლის. ხოლო მან
მეუსუელად კმა-უყო და ვითარცა ესმა ჰასუხი სიტუქს მისისაჲ კაცსა 11
მას, მუის შთაუკდო საბელი და ევედრებოდა, რათა მიიღოს იგი და
მოიბრუნეს, რათა აღმოიყვანონ, და შესინებდა სიტუელ, ვითარმედ
„დემოისა უბრძანებეს აღმოეყვანება შენი პატიერ“.

240ა ესრეთ უნეე აღმოეყვანებულ რაჲ იქმნა მიერ ნეტარი || გრიგო-
ლი საბელთა მიერ, დაშავებულ იყო ეოველი გუამი მისი სიმრა- 15
ვლის-გან წელთაჲსა და მწრის-გან და უეისა. გარნა წულთაჲსა გან-
ბანეს იგი და ბრწყინვალედ შემოსეს და ღირსებითა და ჰატოისნად
წარიყვანეს იგი ქალაქსა ვალეროშენსა. რამეთუ მუნ იყო მეფე მ-
თი თრღატ შეცვალებული სახედ ღირსისა და აღსაყვ სიბოროტი- 20
თა და უბადრეუბითა. ხოლო მიეგებოდეს წმიდასა გრიგოლის მთა-
ყარნი იგი სატრაპოსნი და ეოველი სიმრავლე და მათგა სახე ღირე-
ბისაჲ ზედა დეჲ. გარნა ხოლო უსუბუქეს სენსა მეფისასა იყო სენი
მათი, რომელნი იგი შეუვრდეს ფერითა ნეტარისათა და მკერვალედ
ევედრებოდეს შეწულებად მათდა წმიდასა მას და განუყრებად ბო- 25
როტისა მის-გან ეშაყულებისა და სენთა სიბოროტისა.

ხოლო წმიდამან მან უზირატეს ეოვლისა იძის ნაწილნი წმიდათა-
ნი, რათა უჩუენენ მას. და იხილნა რაჲ, შეერაბნა ერთად, რამეთუ შეუ-
რაცხებით სსმელ იყვნეს იგინი ცხრასა ღაესა და ეგოდენსავე ღამე-
სა და არაჲ შემოსუეულ იყო მათდა სახე ხრწნილებისა და დაც- 30
240ბ ველ ივენესა ეოვლად შეუხებლად | ძალთა-გან და მგრინეველთა და
შეცდა. და ვითარცა აღიხეეს იგინი მიერ, განბრუნეს შესამოსელ-
თა-გან აჰსთა და ბრწყინვალედ წარგრაგნნა, რამეთუ მათარიუმიდეს

მას შეუე და მისიანნი სამოსელთა დიდუასისაჲ. და ეგრეთ დასხ-
ნა იგინი საწესელთა მათ შინა სამოსლებით-ერთ მათთა ადგილსა
მას, რომელი იგი სადგურ ექმნა მოწამეთა სიცოცხლესა მათსა და
ქაღწელებრეთა მათ ფერკთა მათთა-გან დატკებნილ იქმნა.

- 5 ამისსა შემდგომად იწყო ღამე უოგელ ლოცვით კედრებად ღმრთი-
ს და ვითარცა განთენა, განვთენნა ერის მიმართ სიტყუენი სწა-
ვლისანი. ხოლო გედრებაჲ მისი ღმრთისა მიმართ ესე იყო, რათა ზი-
რველ თრღატის ღორებრავის მის სხისა-გან შეცვალების მიენიჭოს
მას გულის-ხმის უოფაჲ სიტყუასა და გრძნობაჲ ძალისა თითოეულისა
10 თქუმულთა[ა|სა|]. და მიერიაცან იწყო ნეტარმან გრიგოლი და განცხა-
ლებდა ძალსა ღმრთისსა და ჩუენდა მომართი მოწაულებისსა თუ ვი-
თარ საკრეველებითა აცხოვნა იგი გარეშე უოვლისავე კაცთა ბუნებისა
და ცნობისა. და უკუეთუ არა ზეგარდაშოს მადლსა ვინ მიაჩემოს, ვერ||
ადვილად საწმუნო უზნდეს სიცოცხლე მისი. ამისსა შემდგომად ამ- 241a
15 ხილებდა ერსა მას უწესელებისა-თჳს, რომელი აწუნენს წმიდათა ზე-
და მოწამეთა ქრისტესთა. და ამას თანა ასწავებდა, ვითარმედ ზირ-
ველ უოვლისა უკმს მათ საცთურისა-გან კერძთაჲს განუენებაჲ და
შოტცევაჲ ღმრთისა მხმართ ჭეშმარიტისა. და ვითარმედ მგუეთუ შეი-
ცვალნენ ბოროტად-მსახურებისა-გან, მეთს მასვე უამსა იქმნას კერ-
20 ნებაჲ სენთა მათთაჲ.

- ამას თანა კუალად უთხრობდა მათ შემოკლებულად შესაქმისა-
თჳს სოფლისა და ცხორებისა-თჳს საუკუნოჲსა. და კუალად საიდუ-
შლოთაცა ახლისა აღთქუმისათა და კაცთა მომართ ქმნილისა მის კაცთა-
მოყურებისას. კუალად შესძინა თხრობად ესეცა, ვითარმედ მღუშესა
25 მას შინა ზეცით გარდაშოჲდა მის ზედა ასკელოზი და მის თანა იყო
და განაძღურებდა მას და დაცვა ბოროტთა-გან შეუხებულად და ვითარ-
მედ არცა აწ განუენებულ არს, არამედ წინაშე თუალთა მისთა ეჩუენების
და ურთად ბრწყინვალედ და გამოუთქუმელად განანთლებს, და დასა-
სრულად ამის უოვლისა განუჩინა, რათა ეცლესთაჲ აღუშენონ წმიდათა
30 მათ მოწამეთა. და სხვაჲ მრავალი ასწავა მათ და მუნ|შეოფნი იგი 241b|
უოვლნი აკურთხნა, და რამეთუ მწუხრი იყო: განუტკვა კრებული იტა.
ხოლო ხუალისგან ამცნო უოველსა ერსა, რათა იმარხვიდენ

საშეოცთა დღეთა და თუთა თავადმან მიიუყანნა ჰირველ მის მიერ გან-
სწავლელნი იგი და დაკლებული წესი უოველი აღუსრულა და ცხო-
რებად სათნოებისა მიუწოდა მათ და განაჰურგნა სულნი მათნი შუჲად
და მსგავსებად აუხსა და ესევეითართა შესაკრებელთა ქმნას უშურ-
ველად შეჰმადლებდა მათ. ამას თანა კუადად საიდუმლოდგა იგი ჩუე- 5
ნებისაჲ მიუთხრას მათ, რომელი იგი მარტოებითი ესილგა. ხოლო
წინაჲ უოველთასა განაცხადა და იუთა იგი არა უნაკლელეყანეს სხუ-
თა მათ სასწაულთა საკრფელუბისა-გან, არამედ სამინელ სახილველად
და აღმავსებელ სამსენელთა სახარებისათა, რამეთუ იტ-
ვოდა და თქუა: 10

„ეგრედ ჰხედვედ, რამეთუ ცანი რეცა განსუშელად საგონებელ
იუენეს და ძუელადე[ს]მე ზუადეყანებულნი იგი წელნი განუინულნი
242a იმიერ და ამიერ განუოფილ იუენეს და ეგნეს დამტკიცებულად თი-
თოეული თესისა კერძისა ზედა. ხოლო სახე რამეჲ კაცისაჲ ბრწენ-
ვალეთა რათმე ეღვათა განტრეკება და აქუნდა კელთა მისთა გუე- 15
რი აქროფსაჲ და სცემდა ქუეყანასა და ნათელი ზეკარდამოჲ
მცხინვარეთა შარავანდელთა განჰყუნდა და კიდეითა ქუეყნისათა გა-
ნანათლებდა, და აჰა შედრობანი ვინმე იწოთფანნი, და თითოეუ-
ლი იგი ნათელ იუენეს და ზეცითა გარდამოვიდოდეს, და სუეტი ცე- 20
ცხლისაჲ ფერთა რქოვანთა [...] და მწოთლფარე წინაჲ მათსა ვიდო-
და. და კუადად სხუაჲ ნათელი და ნათელსა მას აქუნდა სახე ჯუ-
რისაჲ, ხოლო სუეტი იგი დიდ საგონებელ იუთა და მალად ზეშთა
საზომისა და სხუანი სამნი სუეტნი უდარესნი მისისა მსგავს თესის
სლგითა საგონებელ იუენეს. არამედ ერთი იგი სუეტი დადგა ადგილ- 25
სა მას, სდა იგი აღსრულებულ იუთ ნეტარი რიფსიმე სხუთა თა-
242b ნა ქალწულთა ოც და ათცამეტთა, და სხუაჲ იგი სუეტი მიიწია ღვთი-
ლას მას, სდა იგი უოველად-ქებულმან გიბიანე დაადგა გვრგვნი მოწა-
მებისაჲ სხუთა თანა ორთა ქალწულთა. ხოლო მესამე სუეტი მიიწია
საწინებლთა მათ, სდა იგი ჰირველ დამალულ იუენეს წმიდანი, სდა
იგი დამთომილ იუთ ერთი მათგანი, რომელი იგი სხუელუბისა-თეს 30
ვერ წარიდვტოდა მიერ, და მასვე ადგილსა შესუა სისხელი იგი წა-
მებისაჲ უტკბილესი უოვლისა ღვნისაჲ და მხიარული ჰირთა სერ-

- ვიედად მოჰყდა მას და მღებარე იყო მას შინა მსკავსად ტევენისა კეთილისა არა ფერკითა მართალთაჲთა დაწესილი, არამედ კელითა უღმრთოთაჲთა მოკლელი. ხოლო ამის უოგელისა შემდგომად მიჩუენებაჲ მე სსხილავი იგი სიმრავლეს ცეცხლისა საკურთხეველთასა. და
- 5 იყო სსხე ჟურისაჲ მისვე ნათლისა-გან გამოსახელი თითოეულთაჲ მათ ზედა საკურთხეველთა და წყაროჲ რაჲმე გამოდიოდა მათ-გან, ძნაღ მისხედველი სიმრავლითა წყალთაჲ[თა], რამეთუ ესოდენ უშურველად გამოსცემდა, ვიდრეღა დაჟფარვიდა პირისა წინამდებარისა მის უოგელისა ქუეყანისა. ამას თანა || კუადად ვხედვედ არგეს თხათასა, 243a
- 10 რომელნი იგი მორთხმულ იყვნეს სიშავითა თმისაჲთა. ხოლო განვლიან რაჲ წყალი იგი, შეიცვალნინ სსხედ ცხოვართა და სიშავე იგი თმისაჲ მიემსკავსის სპეტაკობასა თოვლისასა, რომელ სთქუმცა, ვითარმედ მრისვეელისა მიერ განიზანსნეს შავისა მის-გან თმისა და მის წილ კარდაიწიხნეს თეთრითა. ხოლო საგონებელ იყო რცა თუ შაბენ ცხოვარნი იგი და ახალშობილთა მათ თჳა მღადარ იყო და
- 15 სიმრავლე ურიცხე, რამეთუ განუყინელ იყვნეს ადგილსა ვრცელსა ვიდრეღა ზეშთა იქმნებოდეს ხილვისა-გან თუაღთაჲს. და კუადად საგონებელ იყო შობად აწლა შობილთა მათ-გან და რომელნიმე მათ კრავაყანნი შეიცვალდებოდეს მელად და შემჴამდეს ცხოვართა მათ და
- 20 ბორატსა უყოყადეს და განშჴრელ ექმნებოდეს, ხოლო რომელთაჲ მათგანთა მოეცნეს ფრთენი და ესოდენ აღორძინდეს ვიდრეღა თანამოფრინველ იქმნეს ერთა მათ იანა ნათლისათა და შეესწორებოდეს მათ, ხოლო სსხუანი იგი მგელთა მიერ განიჭვრებოდეს. ამისსა შემდგომად მუის კარდამოკდა ზეცითა მგელთა მათ ზედა წჳმა ცეცხლი- 243b
- 25 სჲ და განსხევედა მათ, განშჴრიდა და შესწუვიდა და არა განერგოდა მათგანი არცა ერთი. კუადად ამას უოგელსა იანა იხილვებოდეს სსხუანი სუეტნი ღრუბელთა-გან აღმართებულნი და თავებიითა და სივრცითა მსკავსნი პირველთანი, და საკრველ იყო სსხე და ხილვაჲ მათი.
- „ამათ და ესეგითართა ხილვათა მიერ განკრთომილ ვიუჟე მე გონებითა და უფროჲსად მწუხარე, რამეთუ უცნაურ საგონებელ იყო ჩემდა ჩუენებაჲ იგი, არამედ დასაბამითგან ჩემ თანა მყოფმან და რომელმან იგი მიჩუენა მე ჩუენებაჲ ესე, ანგელოზმან უფლისა უოგ-

ლისა მპერობელისმან, მწესრებად იგი განმძარკა და საკრველ-
ბაჲ იგი სიტკობად შეცვალა და რასა საცნაურ ჭეოფლა ძალი იგი
ჩუენებისა, უოფელი განმმარტა სიტყვითა ესეითართითა.

- ვითარმედ ცათა იგი განხუმაჲ და ორად განოფაჲ იგი შეუინ-
ბულისაჲ მის მოსწავებს წუღობათა ღმრთისა კადი-მოუყარებისთა 5
ბარველ დაქუელს და შემტეიბუელს და აწ განდებუელს იჲსითა შე-
ქმნელთა-თჳს. ხოლო ზესქნელს ცათა მუოფნი იგი წყალნი საცნურ
244a ჭეოფენ, ვითარმედ არა არს ენებაჲ მათი, რომელთა ენქიბოს ზე-
ცად აღსლვად არცაჲნი მაცილობელ. რამეთუ წმიდათა მწაშეთა გუნდ-
მან და სხუათა მათ თანა მოღუაწეთამან ესრეთ განაგრცეს გზად ზე- 10
ცად აღსლვისაჲ და უმრომელად სვალ ევეს, განახლეს და წინამავალ
იქმნეს. ხოლო რომელს იგი კუერთხი ოქროჲს კელთა აქუნდა და
სცემდა ქუეყანას, იგი გამოაჩინებს საღმრთოს განგებულებისა, რომ-
ლისა მიერ კერათა საცთური განიკადოს და მის წილ ჭეშმარიტებაჲ
შემოიყვანას. ხოლო ნათელი იგი, რომელი ვიდეთა ქუეყნისთა მის- 15
წუთებოდა, სახე არს იგი ქადაგების მის სახარებისა[ჲ]ს განფენისაჲ
და მას მიერ უოველთა ზედა ბრწენვალების მიფენისაჲ. ხოლო მოწა-
შეთა თანა მისლვაჲ იგი და იასამავლობაჲ ანგელოსთაჲ სახე არს
სხუათაცა კადთა თანა უოფისა და ქცევისა და მკადრობისა ანგელოზ-
თაჲსა და კორციელთა იანახრახვისაჲ უკორცილთა მიერ. ხოლო სუე- 20
ტი იგი და ოქროჲს-ფერობაჲ მისი და სლვაჲ მოსწავებს ქრისტეა-
ნეთა სარწმუნოებისა ღმრთიჲ-შუენიერებას და სიწმიდესა. ხოლო ჟუა-
რთი იგი ნათლის-სახე ექმნების წესსა მდღელობისაჲ, ვინაჲთგან მოა-
244b ქეს მდღელსა|სახე დიდისა მის მდღელთ-მოაფრისაჲ, რომელმან 25
ჩუენ-თჳს თავს-დიდა ჟუართთა სიკუდილი. ხოლო დიდი იგი სუეტი
ნათლისაჲ სახე არს კათალიკე ეკლესიისაჲ, რომლისა მიერ აღვი-
წიებით ნათლად დაესრულებულად ღმრთის-მისხურებისა და ცხობი-
სა. ხოლო სმნი იგი სუეტი უმცირესნი, რომელნი მავალად საგო-
ნებელ იუენეს ესოდენთაჲ, ეკლესიათა სახეს გამოსახვენ, რომელთა
საფუძელი დაიდგას, და აღმუენენ სათთოელს მას ზედა ადგილსა 30
ქრისტეს მოწაშეთა აღსასრულისაჲ. ხოლო ჟუალად ჟოველს მას
ქუეყანასა განიფენილნი იგი საკურთხეველნი მოსწავებენ უოფლით-

კერძო ეგუტერთა აღშენებას. ხოლო ჭუარის სახე იგი ზედა კერძოდ
 მათს გამოსახვს, ვითარმედ ცეცხლითა სულის წმიდისაჲთა შეიწი-
 რის უსისხლოდ იგი მრგულად-დასაწვევლი მსხუერპლი მოსაყენე-
 ბელად და დიდებად წყენ-ითჲს ჭუარცუმელისა უფლისა. ხოლო არვე
 5 იგი თხათად და წყალს შინა განვლად იგი მათი და ცხოვრად შეცვა-
 ლებად და მატელის სისპეტაკე და განმრავლებად მათი მოსაწყავის
 ნათლის-ლების მიერ განწმედასა || ცოდვილთასა და მიტრეებასა ცო- 245a
 ღვათასა და შედიერებასა და ხუთიერიებას სათნობათასა და აღორ-
 ძისებასა და განმრავლებას მოწმუნეთასა. ხოლო რადენნი იგი მგე-
 10 ლად შეიცვალბოდეს, იგინი მოსაწყავებენ უკუანახუნელსა მას შეცვა-
 ლებასა ქრისტეს მტუყვართასა და განდგომილებას ქრისტიანეთა-გან
 და თანაზირათა შობისა მათისაჲს. ხოლო რომელნი აზოგნენ სიმჭით
 წინააღმდეგ მათდა, იგინი მსგავსი ექმნებიან ფრთოვნათა მათ და
 მსწრაფად აღფრინდებიან ფრთითა სარწმუნოებისაჲთა ზეცად. ხოლო
 15 წებად იგი ცეცხლისაჲ გამოსახვს გეჭნაისა მას, რომელმან შეიწინარ-
 ნეს განმდრეკელი იგი¹ მართლისა სარწმუნოებისანი, და შეცვთა
 მიერ განკრიდი იგი სმწესად მოსაწყავებს განბარულთა მათ მიეც-
 თა მიერ ბოროტთა წვალებათაჲს. ხოლო სუეტნი იგი ღრუბლისანი
 მოსაწყავებენ ქუეხნით აღსლავსა შემდგომად მეუდრეთით აღდგომისა.
 20 ხოლო სულმცირე არს და სუბუქ აღსავალი იგი და იგი არს საჯდო-
 მელი ეტლი წმიდათაჲ, რაჟამს მივიდოდან მიგებებად უფლისა, რომ-
 ლისა სახე არს სუეტის ახეები იგი და მოსაწყავებს მერმესა მას ბრ- 245b
 წინააღებას, რომელი იგი დამარხულ არს წმიდათა-თჲს⁴.

ესრეთ უკუე წარმოუთხრა ნეტარმან გრიგოლი ერსა. მას ჩუე-
 25 ნებაჲ იგი და აღსნამცა იგი ჩუენებისაჲ, რომელი გამოეცხდა მას
 აგელოზმან მან. და ამით სხითა შეაძრწუნა მსმენელნი იგი და გა-
 ნაძებნა და უბრძანა მათ, რათა მიცვალნენ მიერ ნაწილნი მოწმუნთანი.
 ხოლო მათ ზირველად ეოფელისა ისწრაფეს აღშენებაჲ ეკლესიისაჲ.
 და რომელნიმე ქვასა მოჭკრებდეს და რომელნიმე შეშათა ნაძესათა
 30 დასართველად სარაულისა. და კუალად სხუანი თიკასა მოჭმედებდეს
 და ესრეთ ეოფელი. კელი ისწრაფდა, რათა არა უნაკლულეყანეს რაჲთ-
 მე იუოს სხუათა მიერ მოღებულსა ნივთი იგი საშენებელად მოღე-

ბული მის შიერ და რათა. ამით სახიამ მდიდარ და პოვნიერ იწოდ-
ნენ, რადგა იგი შეწირონ მოწამეთა საყოფელისა შენებასაჲ საქმესა-
და მას მღევანს თუ ვითარ რომელთა იგი პირველ უწყოლოდ მოს-
წეუდღეს. ამით შემდგომად ვითარცა ჭეშმარიტად ღირსთა პატრიო-
სთა ეგრეთა ჟეროვანად პატრი-სტემდეს.

ესადღენად დიდებად მოწამეთა განმზადნა ივანი სიტკბობამან
246a გრიგოლის სიტყუთამან და პაკეთა || მისთა-გან განფენილმან მადლ-
მან, არამედ აქაცა იგივე ღმერთი იყო აღმართდინებულ მისაცუბელსა
ქალწულთა მათ მისა მიმართისა პოდუაწებისას, რომელი იგი არცა
და ჭირთა მათ შინა და ძურთა მღვმისთა განუგებულ იყო მონისა 10
თჳსისა გრიგოლის-გან. გარნა ჯერ-არს, რათა კუალად ადგოევანო
სიტყუა თქუმად შემდგომსა პირველთქმულისას, რამეთუ ესრეთ ნე-
ტარმან რად გრიგოლი გამოუსასა მათ სახე შენებისაჲ და განუ-
წესა, შეის იწვეს მამენებელთა შენებად და ხურთნი იქმოდეს ღარ-
ნაკთა ნაძესაჲ შემათა-გან ფრთად შეუნიერთა და შეიქმნეს ივანი
და სრულ იქმნეს. არამედ აქა დაუენნა ნეტარმან გრიგოლი მეფე
და მის თანა წარჩინებულნი მისნი და ჰრქუა, ვითარმედ „არა ჟერ-
არს აქუენდა კელის-მიუოფაჲ. გინა უოვლადვე შეხებაჲ ნაწილთა წმი-
დათასა ვადრემდის ეგნეთადა სენსა მაგას შინა და რამეთუ არდა მი-
გიდებიეს წმიდაჲ ნათლის-ღებაჲ, გარნა შე კელისა ჩემითა ვჰმისხუ- 20
რო დაღებასა მათსა“.

და ვითარ იგი იწყო ნეტარმან გრიგოლი დამარხვად მათადა და
246b ქმნასა მის საქმისასა ჟეროვანად მოსწრაფე იყო. შეის თორდატ | მეუღ-
ლით-ურთო თჳსით და სახლუელთ და უოვლით ერთ-ერთ და მთავ-
რებით მოიღებდეს სამსელთა დიდუასისათა და სახეეველთა ოქრო- 25
ქსოვილთა, რომელნი იგი ზემდგომ იუენეს სიმამითა ოქრომსაჲთა,
და კუალად აუთო ოქროსაცა იფრადსა და დასდებდეს კართა ზედა სა-
წნესელთას. და ესრეთ დასნნა ნეტარმან გრიგოლი სამთა სოროთა
შინა გუამი იგი მოწამეთანი და დაჰჳფინა ივანი საწნესელთა მათ ში-
ნა და აღასრულა დაღესასწაული ჯეროვანი. ხოლო გამო-რამ-ვიდა 30
კარაჲ ზედა და იხილა მუნ მდებარე იგი ნიჳთი სოროთა და გულის-
მოღვინებაჲ მომღებულთაჲ მათ. და პრქანა, რათა დაჰმარხონ იგი ვი-
დ-

რუპდის სრულ იქმნეს შენებაჲ იგი ეკლესიაჲა და განიბანნენ იგინი სათლის-ღებოთა მწინეულისა მის-გან უღმრთოებისა.

- ისჲინ უკუე თრღატ იწუო ვედრებად წმიდისა, რამეთუ ჯერეთ ღორებრივე სსხე ზედა ედგა, რათა გამოაჩინო კერძოჲ მისა. სსხედ
- 5 კაცისა. და ესრეთ ეტუოდა და ჰქრჳა, ვითარმედ „უწუი რამეთუ არა ღირს ვარ, რათა განვიძარხო სრულად სირცხჳლისა-გან პირისა ჩე- მისა, და რათამცა ვიხილე თავი ჩემი კუალად, ვითარ || იგი ჰირველ 247a
- ვიუე თრღატ. გარნა კელნილა თუ ჩემნი გინა ფერკნი შემცვალენ ნუგეშისის-საცემელად განსცდელისა, რათა მეცა თანამოქმედ ვუო
- 10 საქმესა შენებისაჲ“. ესე რაჲ ესმა წმიდასა გრიგოლის, შეეწუა იგი და იწუო ვედრებად ღმრთისა და მგედრებულად მისა მიაფდინა ოხაჲ მოწამეთა |, და შუის კელნი და ფერკნი თრღატისნი იქმნეს ვითარცა კაცისანი. და მოიკსენებდა იგი ქველის-მოქმედებასა მის და საზადლო- ბელად მისის თანამოქმედ იუო კელითა თჳსითა თხრასა მას ადგილი-
- 15 სასა, სადა იგინი დაისხმოდეს ნაწილნი წმიდათანი და ძღოერად აღ- მოჰკუეუთა და დაადრმოზდა. ხოლო დედოფალი აშხანაერი, რამეთუ ესე იუო სსხელი მეუღლისა მისისაჲ, და ღაჲ მეფისაჲ კუსაროდუბტ ითხოვდეს ნეტარისა გრიგოლისა-გან და ვითარცა ებრძანა მის მიერ, განჰკრებდეს იგინი სსმოსლითა მათითა მიწასა მას აღმოთხრელსა
- 20 თრღატის მიერ. და ვითარცა თხრალი იგი იქმნა სოროთაჲ მათ ფრად დიდ, მოჰკრებდა მეფე ქვითა დიდთა საქმრად შენებისა, რო- მელ ვერვინ სსხუაჲ შეუძლებდა ტვრთვად ეგვეითარსა, და მოიხუნა ბჳენიჭა ტაძრისანი და წეირთქლნი და ზღურბლნი და ბაღაჰვარნი 247b
- და არა თავს-იდგა უოფლად, რათამცა სსხესა კელთა მიერ მოხუშულ
- 25 იფუნეს ესენი, არამედ აჳსსა ზურგსა აღვიდებით მოიხუნა. და ესრეთ კეთილად სრულ იქმნა შენებაჲ იგი ეკლესიათაჲ.

- ამისის შემდგომად ღანიინეს სახთელნი და მოიხუნეს სამხივე იგი ღარნაჲნი მოწამეთანი და თითოეული თჳსსა ადგილსა აღჰმართ- ნეს, და ნეტარმან გრიგოლი აღჰმართა თითოეულსა ზედა სასწაული
- 30 იგი საუფლოჲსა მის ვნებისაჲ პატიოსანი ჟუარი ქრისტესი. ხოლო ეკლესიანი არა თუ სამნი ესეოდენ აღაშენეს, არამედ სსხუამცა იგი, რომელი ფრად ჰმარტს მათ სიდიდითა, რომლისა თუაღით ხილვაჲ [...],

ხოლო კათოლიკედ სახელ-სდებს, და ესე უოველნი ეკლესიანი გარე-
 შეზღუდნეს ზღუდეთა მიერ მაღალთა, რათა არა მრავალთა მიერ სა-
 ვალ იეოს, რაჟამს მიეხსლებოდინ ადგილს მას. და კართა ზედა მის-
 თა ადჰმართა მოწამეზან ქრისტესმან ჰატოისანი ჟუარი და ებრძანა,
 რათა სიმრავლე მსოფლიოდას ერისაჲ მუნ შეკრებოდინ და ააყუანის-
 ცემით და სურვილით შეემთხუოდინ და ღმრთიას ალაგვდნდნენ მსა-
 248ა ხუჩრებას თაუჲანის-ცემითა მით ჟუარისაჲთა. და ამის ჰყოფდეს და
 არა ხოლო სიტუთა ჰმსახურებდეს, არამედ სარწმუნოებით და მარხ-
 ვით, და ესრეთ კეთილთა მათ იესელთა გრიგოლისთა მრავალ წი-
 ლად აღაოძინებდეს.

ხოლო აჲთ თაჲადი შორის შევიდის შემოკრებულს მას ერსა
 და ღოცვანი აჲსნი უფალს მისცნის და ღოცვაჲ გულის-მიადგიე-
 ბიო ალერსულებოდა უოველთა მიერ, რათა კჳალად აჲსისაჲე მი-
 მართ სახისა აღვიდეს თრღატ მეფე იგი სომეხთაჲ. ხოლო ღმერ-
 სი, რომელი იგი მოშმითა მისთა სწავლობს, ვითარცა მამაჲ, აჲცა
 15 განმრავლა ეოფაჲ წყალობისაჲ და უჩინო ეო გარეშემოსილი იგი
 თრღატისდა სახე ღირებრივი და შინაგან მისსა დამკვდრებელი იგი
 განდევნა ბოროტი ეშმაკი და არა ამისსა მიმართ ხოლო განჰფინა
 შოწყალებაჲ, არამედ მსახურთაჲ და მთავართა და მკედართა მისთა
 დაიჰსნა იგინი მძღავრების-გან ბოროტთა ეშმაკთაჲსა და მშუდობაჲ
 20 და დაწყარებაჲ შეკმოს სულთა მათთა. მათა უოველთა თანა სიმრ-
 ველმანც სხუთა ბევრთაჲს ჰოცა ცხოვრებაჲ, რამეთუ კეთროფანნი და
 248ბ წყლით-მარქიერნი და დაკსნილნი და განრღუეულნი და რომელიცა ვინ
 ეო ვითარცა ბოროტთა სენითა შეპერობილთაგანი უოველნი იგინი
 კურნნეს და სენთა-გან სიმრთულედ შეიფაღნეს და სკუეშთა თანა
 25 კორციელთა არუნაჲლუევაჲს განუარნეს ნაკუეშინცა სელისანი. და
 ფრადი მიიღეს შესაძინელი და უმრაველსი საშუებელი, რათა არა ხო-
 ლო კორცთაჲ, არამედ სულთაჲცა მიიღეს კურნებაჲ.

ამიერიტან უკჳე შემოკრებოდეს წმიდისა უოველთ-კერძო მო-
 მავალთა ერთა სიმრავლენი და სწავლად ღმრთის-მსახურების ეგვდ-
 30 რებოდეს მას და უეჭუელად და მტკიცედ მიემთხუოდეს კურნებას
 სენთა თჳსთასა. ხოლო მეფე თრღატ და მთავარნი და მკედარნი მის-

ნი და რაოდენნი იყვნეს მეკდრ ქვეყანასა მას სომხითისასა, რომელ-
 •თა იგი ბრწინებადჲა ღმრთის-მეცნიერებისაჲ შეეწინარა სიღრმესა
 შინა გულისა და მიხედვადეს თუაღითა მით კეთილად მხედველი-
 5 სულისათა, არა თავს-იდგეს აღშენებულად დგომად იგი კერპთა,
 ტარებებისა და მიიყვანა თუაღითა ხედვად მათიცა, რომლითა ხედვ-
 10 დეს წმიდათა ეკლესიათა. || ამისთჳსცა წარვიდეს ნეტარისა გრიგო- 249a
 ლის თანა და გარემოადგეს და მოიცვენეს ტაძარნი იგი კერპთანი და
 ბომონნი დაქცინეს, დაამტყრინეს და საფუძველნი მათნი აღმოთხრ-
 ნეს და შთავდეს ადგილთა მათ, სადა იგი დაუნჯებულ იყვნეს საფა-
 10 სენი, და უოველივე იგი სიმდიდრე იფარ ეგეს და უოველივე გამოი-
 ძიეს და უზინო ევნეს საუნჯენი იგი, რათა არა დაუშოეს მათ არ-
 ცაჲ მცირე ნაწილი უღმერთობისაჲ. ამისსა შემდგომად აღაშენეს
 ეკლესიანი ღმრთისანი და ტაძარნი მოწამეთანი და გარეშეზღუდნეს
 იგინი და სიმდიდრე იგი კერპთა ტაძრებისა და სამოსლები იგი დიდ-
 15 ფასისაჲ და უოველივე საკმარნი და ნაჭონებნი მათნი ღმრთისა კე-
 ლესათა შეწირნეს და პირველ უპატრონო იგი ნიფთი და ნამეტანე
 ჯეროვან და პატროსან საკმარ ეგეს.

ესრეთ უკუე გერდარა ზოგეს განსუენებაჲ ბოროტად დამკდრე-
 ბულთა მათ ეშმაკთა ბომონთა მათ შინა, რამეთუ ვერ თავს-იდგეს
 20 მძლეობებაჲ იგი მეზობელთაჲ, არამედ დევნულებითა სასტიკითა გა-
 ნიკადებოდეს და შეპრწყნებულნი და უოვლად-ქსანგანადილნი ძალისა- 249b
 გან ღმრთისა უბრძოლელისა დაღადებით აღიარებდეს მისსა ძლიერე-
 ბას და თავსა უნდობასა. და არა ზოლო სომხითი ესრეთ უფოდა
 ღმრთის-მეცნიერებითა და ადამტებოდა, არამედ სხუათაცა მომძღვრე-
 25 თა თჳსთა წარმართთა კელსა აღუშურობდა და მსგავსებდა და შურად
 თჳსსა მოაზიდიდა, და ესრეთ დიდ აუვნეს ნაწილნი ღმრთის-მასხუ-
 რებისანი და საზღვარნი. ზოლო მეფე თრღატ წინაშე უოვლისა ერი-
 სა განაქიებდა თჳსსა მას ზირველ ცთომილებასა და უწყალობასა,
 რომელი აჩუენს ნეტარისა გრიგოლის მიმართ, და კუადად მოწყუ-
 30 დასა მას შინა წმიდათა მოწამეთა და ღირსთა ქაღწუღათა და თჳსსა
 მას ბოროტსა ტრფიალებასა და სასჯელსა მას ღმრთისასა, რომელი
 მოაწია მის ზედა, და კუადად სიმდიდრესა მას მადლთა და ნიჭთასა,

რომელი უკუნაღესეულ შაიქია მის ზედა ვედრებითა და მეოხებითა გრიგოლი საკრეფელისაჲსა.

ამთ ესევითართა სიტუებაჲ შეფე იგი თითოეულად წარმოიტ-
 უოდა და სახე ექმნებოდა და საბასველ საონოების მრავალთა და შე-
 250ა რად თჳსსა აღსძრვიდა მათ. რამეთუ ესეველითა არს კელმწიფიებაჲ 5
 და მარადის მოსწრაფე არს საბრძანებელთა თჳსთა, რათა თანასაჲ და
 მსგავს თჳსსა უვნეს იგინი უოველსა შინა და მისდა მიმართვე აღს-
 ძრავნ მათ სიუარულად და მასვე ტრფიალებად, რომელსა ზედა სა-
 ცნობელნი მისნი იხარებდეს. ესრეთ უეფე იევენეს იგინი და ესრეთ
 წერეთელად აღორძნებოდა სათნოებაჲ მათი, ვითარ იგი იგავი ძუელ-
 10 თაჲ მტკუეულეს, ვინაჲცა განაზრახეს ნეტარისა გრიგოლისი, რათა
 განაწინონ წინამძღურად და მოაგრად კელესიისა მათისა, რათა რომე-
 ლი იგი ეზავა მათ განმგებელ და მასწავლელ ცხოვრებისა, იგავი ექ-
 მნას მათ მმართებელ და საჭეთ-მწერებელ, და ესრეთ მიაწინეს იგინი
 სავთ-სადგურსა ღმრთისსა. მან ნეტარმან უწეოდა სიბაღლე იგი საუ-
 15 დრისაჲ და სიბიძე ზრუნვითაჲ და რამეთუ ჯერეთ ჩიჴლთა იყო მტე-
 ნარე იგი ერგი სარწმუნოებისაჲ და ფრიადი უქმდა მოღუწეობისა,
 250b მისთაჲ და უშუგელად რწევსა, ამისთჳსცა სცნობდა წინამძღურო-
 ბისთაჲსა ევლესიისა და გარემოქცევდა მას, ვადრეჲდის ეზუნა ან-
 20 გელთაჲსა უფლისაჲ შეფისაჲცა და თუთ წმიდასა მას და ამცნო ერთასა
 მას მტკიცედ ზერობაჲ განზრახვისაჲ, ხოლო მეორესა არწმუნა მილე-
 ბასა მღელთ-მძღერებისაჲ. და ესრეთ შეფემან ვინაჲთგან იხილა
 წმიდასა მას რწმუნებაჲ, რომელი იგი ზარველ არა ირწმუნებდა, გა-
 მოაზრინა მოაგრთა თჳსთა-გან კაცნი რიცხუთ ათექუსმეტნი და თა-
 ნაწარაყანსა ნეტარსა გრიგოლისა და წარავლინსა კესარიად კაბადუ-
 25 კიისა, რათა ლეონტის მიერ, რომელი იგი იყო მამინ მოაგრების-
 კობისი კესარიისაჲ, კელთ-დასხმულ იქმნეს ნეტარი გრიგოლი ზა-
 ტივითა ენისკოლარობისაჲთა, და მიწერა მისსა ებისტოლე, რომელსა
 წეროდ იყო ესრეთ:

ბნელსა მოვეგვინით ჩუენ უკუნსა და სიმრავლესა თანა ცო- 30
 ღვათსა უღმრთოებისაჲცა ბნელთა დანთქმულ ვიევენით და მის მიერ
 ვერ შეუძლებდით მიხედვად ჭეშმარიტებასა, ვერცა ცნობად ზოგადსა

- 21a
 5
 10
 15
 20
 25
 30
- ეს ეოველთა დამბადებელს, არამედ მან სხუადგა მზე აღმომბრ-
 წინება ჩუენ ქვეყანას ზედა, დიდი გრიგოლი, და ქაღწუღნი || გა-
 მოაჩინა წმიდანი, რათა მათ მიერ მიმძიდუეს ჩუენ ცნობად სი-
 ტბობასა და კაცთ-მოუყარებასა მისსა. ხოლო ჩუენ ვ ჩემდა, რამეთუ
 დიდებულად ესე გრიგოლი და პატროსანი იგი ქაღწუღნი უწყა-
 ლობით და შეცემბრთვ გტანჯენით და იგინი სსსტიკებით მოგსწე-
 ღნით, ეჭა უბადრეუკებასდა ჩუენსა ხოლო ესე უბრძოლუღითა მით
 ძალითა და შეწეებითა ღმრთისაჲთა განძლიერებუღი, ვიდრე აღს-
 სრულამდე ზეშთა ექმნა და სძლო მძლავრებასა ჩუენსა და განვე-
 ლურებულს მას სივერაგისა. არამედ არცა ესრეთ თავს-იდვა ხილ-
 ვად წარწემდულუებისა ჩუენისაჲ განუდღელმან მან უფსკრულმან
 ღმრთისა სახიერებათამან, გარნა მოძღურებითა და ღოცებითა ამის
 სეტარისა გრიგოლისითა და შეოხებითა კეთილ მძლუთა მათ ქაღ-
 წუღთა მოწამეთაჲთა აღმარცხუა ჩუენ ზრქელი იგი საპურველი და
 25
 30
 35
 40
 45
 50
 55
 60
 65
 70
 75
 80
 85
 90
 95
 100
 105
 110
 115
 120
 125
 130
 135
 140
 145
 150
 155
 160
 165
 170
 175
 180
 185
 190
 195
 200
 205
 210
 215
 220
 225
 230
 235
 240
 245
 250
 255
 260
 265
 270
 275
 280
 285
 290
 295
 300
 305
 310
 315
 320
 325
 330
 335
 340
 345
 350
 355
 360
 365
 370
 375
 380
 385
 390
 395
 400
 405
 410
 415
 420
 425
 430
 435
 440
 445
 450
 455
 460
 465
 470
 475
 480
 485
 490
 495
 500
 505
 510
 515
 520
 525
 530
 535
 540
 545
 550
 555
 560
 565
 570
 575
 580
 585
 590
 595
 600
 605
 610
 615
 620
 625
 630
 635
 640
 645
 650
 655
 660
 665
 670
 675
 680
 685
 690
 695
 700
 705
 710
 715
 720
 725
 730
 735
 740
 745
 750
 755
 760
 765
 770
 775
 780
 785
 790
 795
 800
 805
 810
 815
 820
 825
 830
 835
 840
 845
 850
 855
 860
 865
 870
 875
 880
 885
 890
 895
 900
 905
 910
 915
 920
 925
 930
 935
 940
 945
 950
 955
 960
 965
 970
 975
 980
 985
 990
 995
- ნისლი თუაღთა მათ სულისათაჲ და მიმძიდუა ჩუენ ნათლის მიმარს-
 ტეშმარტებისა და მისსა მიმართ ცნობის. და სარწმუნოებისა. ვი-
 ნაჲცა მიზეზი იგი და ესკვითართა კეთილია მომარტუელებელი ჩუენი
 და წინამძღუარი უცთომელი და განმეგებელი ცხოვრებისა ჩუენისაჲ
 ღმრთივ-განბრძნობილი ესე გრიგოლი არა ხოლო ჩუენ გამოვირჩიეთ
 მოძღუარად და მწეშმად ნეშტთა მათ დღეთა ჩუენთა-თჳს და წინამ-
 ძღუარად საონოებისა, არამედ საღმრთოჲმანცა ჩუენებაჲმან ზეკარდაჲ
 განზრახვასა ჩუენსა დაჰბეჭდა და ამას მორჩილებამა ჩუენი უბრძან-
 რომლისა-თჳსცა წარმოვაგვიღინეთ ესე ღირსებისა თქვენისა, რათა კე-
 ლითა და ენითა შენითა სრულ ჰყო ესე პატრივითა მღდელთა-მოძღუ-
 25
 30
 35
 40
 45
 50
 55
 60
 65
 70
 75
 80
 85
 90
 95
 100
 105
 110
 115
 120
 125
 130
 135
 140
 145
 150
 155
 160
 165
 170
 175
 180
 185
 190
 195
 200
 205
 210
 215
 220
 225
 230
 235
 240
 245
 250
 255
 260
 265
 270
 275
 280
 285
 290
 295
 300
 305
 310
 315
 320
 325
 330
 335
 340
 345
 350
 355
 360
 365
 370
 375
 380
 385
 390
 395
 400
 405
 410
 415
 420
 425
 430
 435
 440
 445
 450
 455
 460
 465
 470
 475
 480
 485
 490
 495
 500
 505
 510
 515
 520
 525
 530
 535
 540
 545
 550
 555
 560
 565
 570
 575
 580
 585
 590
 595
 600
 605
 610
 615
 620
 625
 630
 635
 640
 645
 650
 655
 660
 665
 670
 675
 680
 685
 690
 695
 700
 705
 710
 715
 720
 725
 730
 735
 740
 745
 750
 755
 760
 765
 770
 775
 780
 785
 790
 795
 800
 805
 810
 815
 820
 825
 830
 835
 840
 845
 850
 855
 860
 865
 870
 875
 880
 885
 890
 895
 900
 905
 910
 915
 920
 925
 930
 935
 940
 945
 950
 955
 960
 965
 970
 975
 980
 985
 990
 995
- რებისაჲთა და მსწრაფელ მოაღვინო ესე მწეშმად საშვესოჲსა ამისა.
 ესე და ესეგვიყარი რაჲ ებისტოლელ მიიღო მთავარეპისკოპოსამან
 ლეონტი, პატრივით და სიუყარუღით შეიწინარა დიდი გრიგოლი და
 მოციქულნი იგი მის თანა. და მეის შეკრებულთა მათ თანა მისთანა-
 თა ეპისკოპოსთაჲ კედნი დასხნა და პატროსნად და დიდებულად წარ-
 30
 35
 40
 45
 50
 55
 60
 65
 70
 75
 80
 85
 90
 95
 100
 105
 110
 115
 120
 125
 130
 135
 140
 145
 150
 155
 160
 165
 170
 175
 180
 185
 190
 195
 200
 205
 210
 215
 220
 225
 230
 235
 240
 245
 250
 255
 260
 265
 270
 275
 280
 285
 290
 295
 300
 305
 310
 315
 320
 325
 330
 335
 340
 345
 350
 355
 360
 365
 370
 375
 380
 385
 390
 395
 400
 405
 410
 415
 420
 425
 430
 435
 440
 445
 450
 455
 460
 465
 470
 475
 480
 485
 490
 495
 500
 505
 510
 515
 520
 525
 530
 535
 540
 545
 550
 555
 560
 565
 570
 575
 580
 585
 590
 595
 600
 605
 610
 615
 620
 625
 630
 635
 640
 645
 650
 655
 660
 665
 670
 675
 680
 685
 690
 695
 700
 705
 710
 715
 720
 725
 730
 735
 740
 745
 750
 755
 760
 765
 770
 775
 780
 785
 790
 795
 800
 805
 810
 815
 820
 825
 830
 835
 840
 845
 850
 855
 860
 865
 870
 875
 880
 885
 890
 895
 900
 905
 910
 915
 920
 925
 930
 935
 940
 945
 950
 955
 960
 965
 970
 975
 980
 985
 990
 995
- მო|გზავნა იგი. ხოლო აღმო-რაჲ-ვიდოდა მიერ ნეტარი გრიგოლი,
 იმიღნა ქაღაჲნი იგი გზისანი, რომელნიცა წარმართებულ იყვნეს ჯე-
 როვნად სარწმუნოებითა და სიმრავლითა მღდელთაჲთა, და შემწინარე-

- 252a ბელ სიტყუას | მოძღუერებისა, ასწავა მათ სიტყუაჲ ჯეროჲნი და
 იანაწარმოიყვანნა იგინი, რათა აქუნდენ იანაშემწედ ღმრთის-მისხუ-
 რებისა და მისხურად სამღდელოთა წესთა ქვეყანასა მას სომხითისა-
 ს და ძალაქებისა მათსა. და ვითარცა მიიწია სხდვართა სომხითისა-
 თა, ზოგა მენ ტაძარი ურთი დაშთომილა საკერპოდ შესაგრებლად
 ირაკლეოზს-ოჲს, აღშენებული მდინარეს ზედა ევერატსა. და იუგ-
 ნეს მას შინა ბოჲმონი აღმართებულინი, სადა იგი შეიწირვოდეს მსხუერ-
 ჳლნი ირაკლე კერპისა და მის თანა მკდრთა ეშმაკთა |. ამის ტა-
 ძასსა მოჲკა დაწდევად არა კელითა კაცობრივითა, არამედ ღოცვითა
 ზოლო ჯერინა დაქცევად მანქანებასა მას ეშმაკთა მყოფსა მას შინა,
 და საფუეველით-ურთ აღმთხარა იგი და სხუად აღუშენა მის წილ
 ეკლესიაჲ საუფლოჲ და დასხნა მას შინა ნაწილნი, რომელ მის თანა
 აქუნდეს, იოჲანე წინამორბედ[ი]ს და ნათლის-მცემელისა და მღდელ-
 მოწამის ათიროგენისი. და აღჰმართა საკურთხეველი და მას ზედა
 252b შეწირა მსხუერწელი იგი საუფლოჲ და პირველად ნათელ-სცა | მის-
 თანათ მათ მთავართა. და ამისსა შემდგომად დაადგრა მენ ოც დღე
 და სრულ ეჴნა ნათლის-ღებითა ერნი უმრავლეს ათერთმეტისა ბეგ-
 რისა და განაწინა მენ დაცესასწაული შჯდსა ოკტომბერისა, სადა იგი
 პირველად აღუმართა საკურთხეველი უფელისა და დაადგინნა მღდელნი
 და ლეგიტელნი და თითოეულთა მათ სოფლებისა ეკლესიათა ხუცესნი
 და დიაკონნი.

ზოლო შეჴესა სომეხთასა თრდატს ეგწეა რაჲ მოახლებაჲ
 მღდელო-მოძღუერისა თჳსისაჲ, მოკეება მას მდინარეს ზედა ევერა-
 ტსა სიმაღლითა ერისაჲთა, მეუღლისა თანა და დისა თჳსისა და
 სურვილით შეიტკბნეს. და სიხარულით მოიკითხეს ურთიერთას, და
 იგი მოციქულებრსა აჩუენებდა მოძღუერებასა. ზოლო იგინი მოსწრა-
 ფობით ისმენდეს და მკურნალედ შეიწინარებდეს თქუეულთა მისთა,
 და ამცნო მათ წმიდამან, რათა იმარხვიდენ აც და ათ დღე და იღო-
 ცვიდენ. და ამისსა შემდგომად იწყო თჳთ შეთვისაჲთ და დიდოფასლსა
 და. და სამეფისსა და უოველთა მთავართა ნათელ-სცა მდინარეს ში-
 ნა ევერატსა და გამაწინნა იგინი ძედ ნათლისა და დღისა, და. კუა-
 235a ლად სხუად ეკლესიაჲ | აღაშენა კიდეჲს მდინარისსა და მას შინა აღა-

- სრულა საღმრთოჲ საიდუმლოჲ და უოველივე წესი სამდღელოჲ.
- ხოლო ღმერთმან არცა აქა დააცადა უოფად საკრეველებათა თეს-
 5 სა, რამეთუ ვითარცა შიჰადეს იგინი ნათლის-ღებად მდინარესა მას
 შინა, იხიჯებოდა სუეტი ნათლისაჲ დადგრომილი წყალთა მათ ზე.
- და, რომლისა ბრწყინვალეობაჲ დაჰფარვიდა შარჟანდელთა მცხისათა, და
 10 თაგის მასსა ზედა აღმარიებულ იყო ჭურარი და ხილვამ იგი მისი
 იყო საკრეველ, რამეთუ დღე უოველ იხილვებოდა იგი წინაჲ თუა-
 ლის ერისა მის ნათელღებულისათა. ხოლო სიმრავლისა მათისა რიცხ-
 იყო უცილობელად და ჰუმარიტად ათხუთმეტი ბევრი. ესრეთ უკუე
 15 ღაუო ჰუდი დღე სხუამ ადგილსა მას ნეტარმან გრიგოლი და ნათელ-სცა
 კაცთა უხეშთაესთა რიცხსათა, და ჯერ-არს თუ რწმუნებამ სმენილსა
 მრავალთა მიერ მოწათეთა წმიდისათა, იყო რიცხჲ რვა დღე ნათელღებულ-
 20 თაჲ მათი ოთხსა ბევრ, და მეგრეს დღესა წარმოვიდეს მიერ და იწვეს შენე-
 ბად ეკლესიათა უოველსა შინა ქუეყანასა სომხითისასა. და წმიდამან გრი-
 25 გოლი დაადგინა მათ შინა მდღელები ხოლო. მსხსნურებაჲ საჰმარსა
 ეკლესიასათა მეფეცა თორღატ არა სულმოკლებით, არცა უდებებით, 253ს
 არამედ მიანიჭებდა მათ რადენი ემა ეოფოდა სოფლებსა და დაბ-
 ნებსა სახელგაფსა, რათა უხუებით და სიმდიდრით ცხოვრებოდნან.
 ვინაჲცა ეწიკოთხისმან გრიგოლი არა ამას ხოლო ზედა ემა იყო
 30 ქველის მოქმედებაჲ თჳსი, არამედ მუსიკათა კელოვნებისა და უოველ-
 თა მოძღვრებათა სიმრავლისა სასწავლოჲ განჰმზადა შორის ქალაქი-
 სა და განსწესნა მათ შინა მოძღუარნი და მასწავლელები და ამას ება-
 რაჲ მეფეცა და ერთგვრძომანცა განმზადნა ეტევითარნივე ვითარ
 იგი სათნო და წმიდასა მას. და განვიდეს ქადაგნი ბრძანებითა გრი-
 35 გოლისაჲთა, რათა უოველთა-გან ქადაქთა მოიუგანებდენ მისსა შვილ-
 თა მათთა სომეხნი იგი და ასწავებდენ წერილსა და წურთასა საღმრ-
 თოთაჲ წიგნთასა. ესრეთ უკუე არა ხოლო სომხითი გაგრეშვიცა მას
 მიერ ქადაგებამან ცხოვრებისამან, არამედ სპარსეთი და ასურეთი და
 40 მიდნი და რომელთა იგი უნნონ უწოდინ. მათ უოველთაგანნი
 ცუბილსა მას უდელსა ქრისტესსა მოიუგანნა ერნი მრავალნი. ხოლო
 დადაცათუ ღმრთის-მეტყნებელ მოუყანებისა-თჳს უოველთაჲსა ესრეთ
 მოსწრაფე იყო, არამედ არცა ამას ზედა უდებ იქმნებოდა, || რათამა 254ა

ჭირთა და განსაცდელთა შიითათჳს არა ელმოდა და ძრთა მათათჳს არა თანაზრუნვიდა, არცა შეწევნად მოსწრაფე იყო და მას ზე- და უნაკულეულებესმცა განაგებდა დაკსნილობით არა ესრეთ ჭეოფდა, ნუ იყოფინ. არამედ კორცთა ვნებასცა განმზადებულად შეურჩნად იქმნებოდა და სენას სულისათა განსდევნიდა და ბრძოლას მათსა ურთიერთსა დაქმნულებდა და იყო უმოსწრაფეს ახოვის მინიჭებაჲ იგი მუდგრებელთა სათხოველისაჲ და იგი 'შერაცხილ იყო მის მიერ მწკეპსად კეთილად, რომელმან არცაღა სულსა თჳსსა ჭრიდა მიცემად ცხოვრთა თჳსათჳს.

მას თანა და საზერობილენიცა მის მიერ ღატარედებოდეს და კელით-წერილი თანადაბთანა განიხეთქებოდეს და მჴდობას დიდ- სს მოეცა უოველი სომხითი და შუებითი ცხოვრებოდეს. და ეს- რეთ დაუბრკოლებულად და უვნებულად ვიდოდეს გზას ღმრთის-მის- ხერებისასა და უოველი სათნოებაჲ და მადლი მათ შორის წარუმა- ტებოდა და მრავალნი მონაზონების ცხოვრებასა აღორჩევდეს და თი- 15
ოთასეთა ადგილთა მონასტრებსა აღიშენებდეს და დაუუღებასა შეი- 254) უარებდეს, | ხოლო შეიღთა მათა ზარველ ურწმუნო უოფილთა აღი- დებდა ნეტარი გრიგოლი და უზრუნველათა ცხოვრებითა და კეთი- ღად-სწავლულებითა აღჭზრდიდა მათ. და სულეერსა მოქალაქობასა და მადლსა მიანიჭებდა მათ და ესოდენსა სისრულესა სათნობათასა მოიუკანნა იგინი ფრადის... დირს იქმნეს დიდსა მსცა სულდრსა მდღელთ-მოძღურებისასა. რამეთუ ერთი იგი კიდეთა ეფერატისათა ეპისკოპოსად განაწინა, რომელსა ალიეროს ეწოდებოდა. ხოლო მეო- რე, რომელსა ერქუა ევთალიოს, სოფელსა ზედა ბასიანელითასა, და შესამე მთი იყო ეასოს. და ესრეთ რიცხჳ იგი ათად აღესრუ- 25
ლებოდა. და მრავალნი სხუათაგა ნათესავთა-გან განმტებულად კელე- სიათა განაწინა და იქმნა შემდგომად არამრავლისა ჟამისა რიცხჳ მათ უოველთაჲ ოთხას. ხოლო ალიეროს, რომელი იგი ჭმატდა უოველთა ვითარცა მოღუაწებითა და სათნოებითა, ეგრეთვე სიმჴ- დითა და სიმდაბლითა, ინება მის-თჳს დიდმან გრიგოლი რაჟამს თჳსა ადვიდოდა მთასა მადლსა სომხითისასა ჩუეულების-ებრ უდაბნოს და- 30
უულებად და დაუტევა იგი, რათა მის წილ აღასრულდეს უოველი, რა-

ქელი ეხილვა მის-გან, და თჳს თავადი განეშორა მიერ და წარვიდა. || 255a

ხოლო მეფე უნუგეშინისცემოდა აღსავსე იუო მწუხარებითა განშორების-თჳს ნეტარის გრიგოლისსა, რომლისა-გან არცათუ მცირედ ენება განეცნობაჲ, გარნა ნეტარსა მას ესოდენ აქუნდა სურ-
 5 ვიდი დაუღულებისაჲ ვიდრეაჲ სძლევედა ვედრებასა მეფისასა. და წარ-
 კიდა ვიდრეცა ენება და მცირედთა თანა მოწაფეთა თჳსთა დაუუგდა
 ნაზრადს შინა კლდისასა და თჳსკან ჰზრახვიდა სსურველსა მას
 და არცათუ მცირედ მოიცლიდა ზრუნვისა-თჳს კორცთაჲსა, რამეთუ
 თუთ საჭიროსა მისცა და უოველითა თანა წარუგადად სსურველსა ჰურ-
 10 სა ორმოცთა დღეთა შინა ერთგზის მიიღებდა. ხოლო მეფე თრ-
 ლატ ორად განილეთა მწუხარებისა-გან წარსდგისა-თჳს უოვლად-
 ქებულისა გრიგოლისსა და იგლოვდა რაჲ მისსა მას განშორებასა,
 ესმა ვიუკანმე, ვითარმედ არიან მისნი შვილნი ორნი, რომელნი
 ესინეს მას შჟულიერისა-გან მეუღლისა ოდეს იგი ჯერეაჲ ჰპაუგდა
 15 იუო, რომელთაგანსა ჰირველსა ორთანიე ეწოდების, ხოლო მეორესა
 აროსტატე. და ორნივე იგი არიან ღმრთიის-მსახურ და მოუუარე ს-
 თნოებისა, და ჰატევემულ არს ორთანიე ჰატევითა ზუგობისაჲთა, |
 სოლო აროსტატე შემეულ მონაზონებითა და სიერმითაგან მეუღაბ- 255b
 ნეობითა და სრულად უქორწინებლობითა და მოხუცებულ ნაყოფი-
 20 რებითა სულისაჲთა, რამეთუ მხალი ხოლო არს სსზრდელად მისსა
 და სიერმითაგან თანაზრდილ მისსა არს ძღუძარებაჲ და ღოფგაჲ და-
 მე და დღე და საღმრთოთა წერდილთა კითხუაჲ.

ესე რაჲ ესმა მეფეს, ჰატევ-სცა სათნოებასა მათსა, რამეთუ
 ინანდა იგი ჰირველსა უტუნურებასა თჳსსა და სსწაულად სრულადი-
 25 სს განთავისუფლებისა აჳსისა არა ხოლო თჳს წმიდასა გრიგოლის,
 არამედ შვილთაგა მისთა უოვლითურთა ჰატევ-სცემდა და მეის საზნი
 კაცი წარწინებულნი კესარიად წარგდინნა ძიებად მათდა. ხოლო
 მირაჲ-ვიდეს ივინი. ჰოვეს ორთანიე განწესებულ რიცხჳსა თანა ეკ-
 30 ლესისა მადღელთასა, ხოლო აროსტატე დაუღუბით და უდაბნოს
 მჯდომარე, და ძლით არწმუნეს მას და მათუჳწეს იგი მეფისა. და იხი-
 ლა რაჲ იგი მეფემან, სიხარულით შეიწინარა და ეგედრებოდა ნე-
 ტარსა გრიგოლის უოვლით ერთი-ერთი და სსხედ და სტად თჳს-

სა და ეოვლითურთ ნაცვალად იაჲისა თჳსისა მინიჭოს მათ არო-
 256a სტაქე || და კელა-უღვას მას ჰატევი მდღელთ-მოძღერებისაჲ. ხოლო
 წმიდამან მან არა თუ ესრეთ გარეწანად ეო სჳქე იგი, არამედ რა.
 ჟამს იხილა ეოვლითე სჳთრებაჲ დანერგული სულის შინა ძისა თჳ-
 სისას, შეესუღად დასსხნა წმიდანი ექლნი თჳსნი და ჯერითს იგი 5
 ებისკოპოსად და მის თანა მოვლო ეოვლი იგი სოფლები და უფე-
 როსად განმტკიცა მათ შორის სიტყუაჲ სარწმუნოებისაჲ და თავადი
 ეულად იქნა აჲსსავე სასურველსა დაუღდბას.

ხოლო მათ ჟამთა შინა კოსტანტინე ძე კოსტახსი მეფე იქმ-
 ნა ბერძენთა ზედა და ძალითა ჟჳრისაჲთა. და ქრისტეს კეთილად- 10
 მსახურებისა დასცნა წინააღმდეგომნი და თჳთ მხოლომან დაიპერა
 თჳთმპყრობელობაჲ ბერძენთაჲ. და ესე არს მეფეთა შორის, რო-
 მელი იწოდების ჩემ მიერ კრსად მოციქულთაგანად და ქადაგად ღმრ-
 თის-მსახურების, რომელმან დაარღვნა შეკინებულნი იგი ტაძრნი და
 ბოძონნი კერძონი და აღაშენნა წმიდანი ეკლესიანი ღმრთისა-აჲს. 15
 და ქრისტეს მიმართ წმიდაჲ აღსარებაჲ და მართალი სარწმუნოებაჲ
 წაგებობათ და ბრძანებითა განჯგინს ეოველსა სამეფოთსა თჳსისა. და
 256b ესეითიარა მისწრაფებაჲ მოიგო მის-თჳს, ვიდრემდის სამსჯღირთა-
 შეტნი მამანი შეკრიბნა წმიდასა მას კრებასა ნიკიისასა, სადა იგი
 აღმოკვებურეს ეოველი ღუარძლი აღმოცენებულნი და განწმიდეს ჭეშ- 20
 მარიტი იგი იფქელი მართლმადიდებლობისაჲ.

და იგუნეს ორნივე ესე ვარსკულაჲ ბრწენვალე კოსტანტინე
 და თრდატ, კოსტანტინე კერძოთა დასაჯალისათა, ხოლო თრდატ
 აღმოსავალით, და ბრწენვიდეს და განანათლებდეს. ხოლო თრდატ- 25
 ცა მკურნალე იყო სარწმუნოებისა-აჲს და მარხვითა და ღოცვითა
 არარაჲთ დაჲლებულ უდაბნოს მოღუაწეთა მონაზონთა-გან.

ხოლო კრებას მას ნიკიისასა იხილესკეს ურთიერთაჲს ორნივე
 ესე მეფენი და ჟჳროფანი ჰატევი და ნიჭა აჩვენეს ურთიერთსა და
 ღმრთისმსახურებისა-აჲს ერთობაჲ განებათა მათთაჲ განაცხადეს.
 და მთავარეპისკოპოსიცა სომხითისაჲ აროსტაქე მიწოდებულ იქმნა 30
 კოსტანტინეს მაერ მეფისა და თანაღირაღცა კრებულსა წმიდათა
 მამათა და მიიღო წიგნი იგი სარწმუნოებისაჲ ზოგადითა ნებითა

- და განზრახვითა უოველთაჲთა აღწერილი და განმტკიცებული და თ-
სადვე ქალაქად უკუმოქმედა და დიდად სურვიელთა-გან სამწყსოთა და 257a
განმორებისა-თჳს მისისა მწუხარეთა სიხარულით შეწყნარებულ იქმნა,
და აღავსო სიხარულითა იჯთ მეფე იგი ღმრთის-მოყუარე თრდატ
5 ყოველი სომხითი ერთობითა მით სარწმუნოებისაჲთა, რომელი იგი
ეგრეთვე ეგო სიმრავლესა ჟამთასა და მისცემდა ყოველთა სიმრავლე-
სა კეთილად მსახურებისასა და ყოველთა მიერ იდიდებრდა ღმერთი
მშ-დობისაჲ ქრისტეს იესუმს მიერ უფლისა ჩუენისა, რომლისა თა-
ნა მამასა შუენის დიდებაჲ და ჰატვი და სიმტკიცე თანა სულთა
10 წმიდით-ურთ, აწ და მარადის და უკუნითი უკუნისამდე ამინ.

სქოლიები

1510 დაიბეჭდა. 1628 კვ. 2110 მარხვა ცერცვა] მარხვა და
ცერცვა. 2322 გულისა-გუმა. 2327 დაცეხულ. 2413 სახესასა. 251 მსა-
ხურთა] მსახურთა შიერ. 2631 მის] შ'. 2810 აღმოშენეს. 303 დაღაცათუცა.
307 საცრაქესმან. 3021 სატრაქესნი. 3123 სახე სახე (ორჯერ). 3416 სახა-
რებასა მას. 3481 მას მას (ორჯერ).

საკიეპელი

აეტაის 30₂₈.

ათონგენი 42₁₄.

აღვანნი 7₄₅.

აღვინოს 44₂₃₂₈.

ამბოდისათა ადგილნი 26₁.

ანაქ 8₂₁₀₂₀₂₅; 9₂₇₁₄₂₁₂₂
23; 10₁₇₁₈₂₃; 19₇.

არარატის მთა 8₃₀.

„ ქალაქი 19₂₆; 21₂₈.

„ ჯურღმული 19₁₄;

20₆; 29₂₁; 30₂.

აროსტაქე 45₁₈₁₈₂₉; 46₁₂₃₀.

არტადუხტ 4₁₆₂₇; 5₂₀; 6₃₀.

არტაევან 4₁; 5₈₂₄₂₆; 5₃₂₆₁;
6₂₁₀₂₅; 7₁.

არტაშირი 4₁₅₁₇₂₂₃₆; 5₃₁₆₁₉;
23₃₂; 6₃₈₁₇₂₀₂₈; 7₅₈₁₁;
8₄₇; 9₃₃₀; 10₁₇.

არტემიდი 12₁₀; 20₁₂.

არშაკ 3₁₄₁₅; 4₃.

არშაკუნიანთა მეფობა 3₁₂.

არშაკუნიანნი 3₂₁; 4₂.

ასურასტანის ქვეყანა 7₂₀.

ასურეთი 4₁₃₃₂; 20₉; 43₂₈.

ასურეთისაჲ ქვეყანა 7₁₈.

აშხანაური 37₁₈.

ბასიანელთა სოფელი 44₂₄.

ბერძენთა ერი 10₃₁.

„ თვთმპურბელობა 46₁₂.

„ მეფობა 20₁₆.

საბრძანებელი 9₂₆.

„ ქვეყანა 9₂₇.

ბერძენნი 10₇₃₂; 11₂₄₇₈₂₅;
30₃₁; 12₆; 46₁₀.

გაიანე 20₂₅; 22₃₂; 24₃₂; 25

37₉; 19₂₇; 28₂₄; 32₂₇.

გრიგოლ (პართელი) 3₃; 9₂₆;

10₈; 18₂₂; 12₁₂₁₈₂₅; 14

15; 17₉₁₀; 30₃₁; 18₄; 19

13₂₂₂₃₃₀; 29₂₀₂₈; 30₉₁₄;

15₂₀; 31₁₀; 35₂₄; 36₇₁₁;

13₁₈₂₂₂₆; 37₁₀₁₈₂₀; 38₉;

39₆₇₂₉; 40₁₁₂₅₂₇; 41₂₅;

13₁₉₂₇₃₀; 43₁₀₁₄₁₅₁₉₂₄;

25; 44₁₈₃₀; 45₁₁₂₂₅₃₂;

გუთთა ნათესავი 11₁.

გუთნი 11₄₇₁₁₂₃₂₅; 12₂.

დანიელი 24₄.

დიო 10₁₂.

დიოკლიტიანე 20₁₆₃₁; 22₂.

ვეთაოლის 44₂₄.

ვეფრატ 42_{6,23-24,31}; 44₂₂.

ვალეროშენი 30₁₈.

ვართანე, იხ. ორთანე.

ვასოს 44₂₅.

ვალარშაქ 4₁.

ზიკას 5₁₅.

თრდატ 10_{4,6,20,24,26,29}; 11₁₅;

19_{20,25,26}; 12_{8,13}; 15_{6,26}; 16

29_{17,9,16,23,4}; 18₄; 19_{10,20,5};

22_{7,15}; 23₁₆; 24_{9,27,28}; 25

21₁; 27₉; 28₂₇; 29_{2,4,8}; 30

19₁; 31₄; 36₂₃; 37_{3,8,12,20};

38_{13,17,32}; 39₂₇; 42₂₂; 43

16₁; 45_{10,11}; 46_{23,23,24,25}; 47₄.

იესო 47₆.

იოვანე წინამორბედი 42₁₃.

იონა 24₂.

ირაკლე, ირაკლი 20₁₂; 42_{6,8}.

კაბადუქია, კაბადუქია 10₁₉; 40

25₂₆.

კათოლიკე 38₁.

კარინას 5₁₅.

კესარია 40₂₇; 45₂₇.

კესარია კაბადუქიისა || კესარია

კაბადუქიისა 10₁₉; 40₂₅.

კოსტა 46₉.

კოსტანტინე 46_{9,22,23,31}.

კუსარ 7_{1,10,18}; 8_{3,18}; 9_{9,31};

10_{3,16,15,21}; 19₈.

კუსაროდუხტ 29_{17,18}; 29_{24,25}

29₁; 37₁₇.

ლეონტი 40₂₆; 41₂₇.

ლიკინოს 11₁₂.

მასსაგეტნი, იხ. მაშშაგეტნი.

მაშშაგეტნი (მასსაგეტნი) 39₁₉.

მიდნი 43₂₉.

ნაბუქოდონოსორ 29₁.

ნიკიის კრება 46_{19,27}.

ორიანე (ვართანე) 45_{15,17,28}.

პართეველი (გრიგოლი) 3₃.

პართი 19₇.

პართთა ერი 5_{22,25,26}; 6_{1,2,27}.

პართთა მეფობა 3_{5,15}; 4_{2,23};

8₉.

„ მთაფრობა 7₃.

„ მპერობელობა 3₅.

პარსნი 3₁₂; 5_{1,3,29}.

რასტონისათა ადგილნი 8₂₈.

რიფსიმე 20_{26,28,29,32}; 21₅;

22_{9,23,27,29}; 23_{16,17,19,25};

24₁₂; 25_{1,3,7,10,12,23,25};

26₈; 27_{8,12,13,13,18,23}; 28₃₁;

32 ₃₅ .	სპარსთა ერი 5 ₂₂ ; 6 ₂ ; 7 ₁₁ ; 8 ₆ .
საბერძნეთის ქვეყანა 10 ₅ .	" მეფობა 3 ₅ ; 15; 7 ₉ ; 8 ₃ .
სარკინოზთა ერი 7 ₁₈ ; 19.	" მთავრობა 3 ₇ ; 7 ₃ .
სომეხთა მეფობა 7 ₁ ; 2; 10 ₈ .	" ხელმწიფება 5 ₅ .
" მთავრობა 3 ₇ .	სპარსნი 3 ₁₇ ; 18; 5 ₂₉ ; 6 ₁₅ ;
" სამეფო 20 ₈ .	7 ₂₅ ; 9 ₁ ; 2; 30; 10 ₁₇ ; 19 ₉ .
სომეხი 18 ₂₉ .	უნნი; უნნონი 43 ₂₉ .
სომეხნი 7 ₁₀ ; 17; 8 ₉ ; 18; 9 ₃₁ ; 31;	ქალდეველნი 4 ₃ .
10 ₃ ; 16; 12 ₈ ; 19 ₁₈ ; 22 ₇ ;	ქართველნი 7 ₅ .
38 ₁₄ ; 42 ₂₂ ; 4 ₂₆ .	ქრისტე 16 ₂₆ ; 21 ₁₄ ; 22 ₂₉ ; 24 ₁ .
სომეხთი 8 ₂₇ . იხ. სომეხთი.	18 ₁₀ ; 22 ₂₄ ; 26 ₂ ; 20; 28 ₉ ; 31
სომეხთი 10 ₁₇ ; 11 ₁₅ ; 21 ₂₄ ;	16; 34 ₃₁ ; 35 ₁₁ ; 37 ₃₀ ; 38 ₄ ;
22 ₆ ; 15; 29 ₁₆ ; 39 ₂₃ ; 42 ₄ ; 5;	43 ₃₀ ; 46 ₁₀ ; 16; 47 ₈ .
43 ₂₇ ; 44 ₁₂ ; 31; 46 ₃₀ ; 47 ₅ .	ქრისტეანე 20 ₂₈ .
იხ. სომეხთი.	ქრისტეანეთა წესი 10 ₂₀ ; 28 ₂₉ .
სომეხთის ერი 9 ₁₁ .	ქრისტეანენი 20 ₁₄ ; 22 ₈ ; 27 ₄ ; 5;
" სამეფო 12 ₁ .	34 ₂₁ ; 22; 35 ₁₁ .
" ქვეყანა 7 ₁₆ ; 12 ₃₂ ;	ქრისტეს სარწმუნოება 14 ₂₀ .
19 ₉ ; 39 ₁ ; 42 ₃ ; 4; 43 ₁₄ .	ჰინდოთა მთავრობა 3 ₇ ; 8; 18 ₁₉ .
სპარსეთი 3 ₈ ; 4 ₃₂ ; 7 ₇ ; 9 ₂₅ ;	
20 ₈ ; 43 ₂₈ .	
სპარსეთის ქვეყანა 7 ₁₃ ; 19.	

სარჩევი

წინასიტყვაობა	V—VIII
ტექსტი - „ცხოვრება და მოქალაქეობა და ამის- სა შემდგომად წამება წმიდისა მღელ- მოწამისა გრიგოლი პართველისა“	1 47
სქოლიები	48
საძიებელი	49 51
